

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Volnočasové aktivity pro děti v Zambii pohledem
studentů-stážistů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské
univerzity v Českých Budějovicích**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

REHABILITACE

Autor: Daniela Sopková

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Renata Švestková, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem *Volnočasové aktivity pro děti v Zambii pohledem studentů-stážistů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích* jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Daniela Sopková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Ing. Renatě Švestkové, Ph.D., za cenné rady, odborné vedení, připomínky, čas a energii, které mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat všem stážistům, kteří se podíleli na výzkumném šetření, za jejich ochotu a čas podělit se o své názory a zkušenosti.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům, kteří pro mě byli při psaní práce velkou oporou.

Volnočasové aktivity pro děti v Zambii pohledem studentů-stážistů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na volnočasové aktivity pro děti v Zambii pohledem studentů-stážistů ZSF JU, kteří již stáž v Zambii absolvovali. Stanoveny byly dva hlavní cíle. Prvním bylo zmapování stávajících volnočasových aktivit pro děti v Zambii, které byly a jsou v současnosti realizovány studenty-stážisty ZSF JU. Druhým hlavním cílem bylo zmapování spolupráce, koordinace a kooperace mezi studenty-stážisty ZSF JU, kteří odjíždí do Zambie a těmi, kteří tam již byli.

Text je rozdělen na dvě části – teoretickou a empirickou. Teoretická část je zaměřena na důležitost trávení volného času dětí v Zambii. Největší část je věnována problematice vysokého počtu ohrožených a zranitelných dětí v Zambii a různými preventivními programy podporované Českou rozvojovou agenturou. K realizaci empirické části bakalářské práce jsem použila kvalitativní výzkumnou strategii s použitím metody dotazování, techniky pozorování, formou polostrukturovaného rozhovoru se studenty-stážisty ZSF JU a sekundární analýzu dat. Data byla analyzována metodou vytváření trsů. Výběrový soubor tvořilo devatenáct stážistů, kteří mi poskytli informace o přípravě na stáž a realizaci volnočasových aktivit pro děti v Zambii.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že vyjíždějící stážisté vzájemně kooperují s předešlými stážisty. Výzkumem bylo zjištěno, že nejčastějšími rizikovými faktory ohrožující děti a mládež v Zambii jsou finanční problémy, chudoba, osiření, nízká dostupnost volnočasových aktivit pro děti a také školní, sociální a zdravotní systém Zambie. Prevence rizikového chování je při realizaci volnočasových aktivit podle všech stážistů v Zambii velmi významná a stážisté považují existenci volnočasových center za důležitou součást systému prevence. Všichni dotazovaní stážisté uvedli, že měli prostor pro realizaci nových volnočasových aktivit nebo pro udržení aktivit stávajících či jejich znovuoobnovení. Podle stážistů je realizace volnočasových aktivit úspěšná a dobře organizovaná. Je nutné klást důraz na spolupráci s místními obyvateli, ke kterým mají děti a mládež respekt a úctu.

Klíčová slova

Česká rozvojová spolupráce; děti ulice; rizikové chování; sociální systém v Zambii; studenti-stážisti ZSF JU; volnočasové aktivity; volný čas.

Leisure activities for Children in Zambia by Students-Interns Perspective of Faculty of Health and Social Studies in South Bohemia in České Budějovice

Abstract

This thesis focuses on leisure activities for children in Zambia from the students-interns of the faculty who have already completed an internship in Zambia. Two main goals were set. The first was to map existing leisure activities for children in Zambia, which have been and which are currently implemented there by student-interns of the faculty. The second objective was to map the cooperation, coordination and cooperation among students-interns of the faculty who travel to Zambia and those who were already there.

The text is divided into two parts – theoretical and empirical. The theoretical part focuses on the importance of leisure activities for children in Zambia. The largest part is devoted to the high number of endangered and vulnerable children in Zambia and various prevention programs supported by the Czech Development Agency. To put together and create the empirical part of the thesis – I used qualitative research strategy, using methods of questioning, observation techniques, through semi-structured interviews with students-interns of the faculty and secondary data analysis. Data were analyzed by creating clusters. The sample consisted of nineteen interns, who provided information on the preparation and implementation of an internship leisure activities for children in Zambia.

The research results show that interns who are about to go to Zambia mutually cooperate with previous interns. The research found that the most common risk factors endangering children and young people in Zambia are financial problems, poverty, orphanhood, low availability of leisure activities for children as well as education, social and health system in Zambia. Prevention of risky behavior is very important during realization of leisure activities by all interns in Zambia and by all interns who consider the existence of a leisure center as an important part of prevention. All interviewed interns said they had enough opportunities for creating a new leisure activities or to maintain existing activities and their restoration. According to the interns is the realization of leisure activities successful and well organized. It is necessary to

emphasize cooperation with local residents, to which children and young people have respect and honor.

Keywords

Czech Development Cooperation; Street Children; Risky Behavior; Social System in Zambia; Students-Interns of the Faculty ZSF JU; Leisure activities; Leisure;

OBSAH

ÚVOD	10
1 SOUČASNÝ STAV	12
1.1 Porovnání historického kontextu práv dětí v české republice a v Zambii	12
1.2 Volný čas.....	14
1.2.1 Definice volného času	14
1.2.2 Výchova ve volném čase	15
1.3 Rizikové faktory volného času dětí a mládeže v současnosti	17
1.4 Volnočasové aktivity.....	20
1.4.1 Zájmové činnosti	20
1.4.1.1 Druhy zájmových činností	20
1.4.1.2 Zájmové činnosti jako způsob realizace primární prevence	21
1.5 Zambie.....	23
1.5.1 Základní údaje o Zambii.....	23
1.5.2 Vzdělání v Zambii	24
1.5.3 Sociální systém v Zambii	25
1.6 Česká rozvojová spolupráce.....	29
1.6.1 Dvoustranná rozvojová spolupráce mezi Českou republikou a Zambií.....	29
1.6.2 Česká rozvojová agentura.....	29
1.6.3 Projekty české rozvojové spolupráce	30
1.6.4 Stáže a dobrovolnictví v oblasti rozvojové spolupráce	30
1.7 Odborné stáže studentů ZSF JU v Zambii v historickém kontextu	32
2 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
2.1 Cíle	34
2.2 Výzkumné otázky.....	34
2.3 Operacionalizace pojmů použitých v cíli práce	34
3 METODIKA	36
3.1 Použitá metoda	36
3.2 Charakteristika výzkumného souboru.....	37
4 VÝSLEDKY	38

4.1	Rozhovory se studenty-stážisty ZSF JU o přípravě na stáž a spolupráci s dalšími stážisty	38
4.1.1	Příprava na stáž.....	38
4.2	Rozhovory se studenty-stážisty ZSF JU o průběhu volnočasových aktivit ...	44
4.2.1	Volnočasové aktivity pro děti v Zambii	44
4.2.2	Rizikové chování u dětí v Zambii	52
4.2.3	Celkový dojem ze stáže	53
5	DISKUZE	54
6	ZÁVĚR	57
7	SEZNAM LITERATURY	60
8	SEZNAM PŘÍLOH A OBRÁZKŮ	64
9	SEZNAM ZKRATEK	78

ÚVOD

Zambie je jednou z nejchudších zemí světa. Česká rozvojová agentura (2009) uvádí, že podle indexu lidského rozvoje se Zambie řadí na 139. místo žebříčku 187 zemí za rok 2015. Zambie, jako bývalá britská kolonie, má nízkou úroveň vzdělanosti a podle Mojžíšové a Velemínského (2009) více než 69 % dětí je chudých a nemá prostředky na zakoupení povinné školní uniformy, knih či školních pomůcek. Mnoho dětí žije na ulici, kde tráví svůj volný čas. Na zabezpečení obživy je většina z nich nucena si vydělat peníze prodejem vlastnoručně vyrobených předmětů, jídla, ovoce a zeleniny nebo žebráním. V nejchudších oblastech jsou dle dostupných statistik děti často týrané, sexuálně zneužívané a rodiče na ně kvůli zabezpečení obživy nemají čas. Děti proto tráví většinu dne na ulici, která představuje místo vyznačující se výskytem rizikových faktorů, jako jsou např. prostituce, zločiny, násilí, návykové látky a alkohol. UNAIDS (© 2017) uvádí, že z 15 miliónů obyvatelů Zambie je 1 200 000 obyvatel nakažených AIDS/HIV. Z toho je nakažených 85 000 dětí ve věku 0-14 let, 480 000 chlapců ve věku 15+, 640 000 dívek ve věku 15+.

Od poloviny devadesátých let se podílela Česká republika na vytvoření nového systému rozvojové spolupráce, kam se řadí i Zambie. V rámci bilaterálních vztahů se Zambii ČRA podporuje a zakládá mnoho center a organizací pro děti a mládež, kde probíhají různé volnočasové aktivity, výuka či preventivní programy. Od roku 2004 spolupracuje ZSF JU s Českou rozvojovou agenturou. Spolupráce je zaměřena především na zajištění 3měsíčních zahraničních stáží studentů ZSF JU v Zambii. Součástí náplně činnosti stážistů je organizování volnočasových aktivit a preventivních programů v centrech Kalingalinga, Chingola, v sirotčinci pro děti Kasisi, Ngombe, Njovu, o.p.s. - „Youth centre“ v Chibolyi a „Little Noah Children´s home“ v Mongu a dalších.

Hlavním důvodem výběru tématu této bakalářské práce s názvem „Volnočasové aktivity pro děti v Zambii pohledem studentů-stážistů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích“ byla moje zvědavost ohledně sociálního systému krajin třetího světa a osobní zkušenosti získané v průběhu pracovní zahraniční stáže v Zambii.

V této bakalářské práci byly stanoveny dva hlavní cíle. Prvním bylo zmapování stávajících volnočasových aktivit pro děti v Zambii, které byly a jsou v současnosti

realizovány studenty-stážisty ZSF JU. Druhým hlavním cílem bylo zmapování spolupráce, koordinace a kooperace mezi studenty-stážisty ZSF JU, kteří odjíždí do Zambie a těmi, kteří tam již byli.

Tato bakalářská práce obsahuje dvě části – teoretickou a výzkumnou. Teoretická část je zaměřena na význam volného času a volnočasových aktivit pro děti bez ohledu na rasu, etnickou skupinu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politické či jiné smýšlení, národní nebo sociální původ, majetek, rod nebo jiné postavení dítěte, jeho rodičů nebo zákonných zástupců. Největší část je věnována problematice vysokého počtu ohrožených a zranitelných dětí v Zambii, možnosti prevence rizikového chování u dětí v Zambii a také se zabývá dosavadními a především současně probíhajícími projekty České rozvojové spolupráce. Výzkum je realizován prostřednictvím rozhovoru se studenty-stážisty ZSF JU, kteří se stáže v Zambii již zúčastnili. Rozhovory se týkaly motivace, přípravy na stáž, jejich spolupráce se stážisty z předešlých stáží, průběhu stáže a realizace volnočasových aktivit, prevence rizikového chování a celkového dojmu ze stáže.

Empirická část pak popisuje kvalitativní výzkum, jeho cíl a stanovené hypotézy, metodiku, charakteristiku výzkumného souboru a zpracování výsledných dat. V diskusi porovnávám výsledky empirické části s literaturou a zjištěnými statistickými údaji. V závěru se lze dočíst shrnutí faktů plynoucích z mého výzkumu.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 *Porovnání historického kontextu práv dětí v České republice a v Zambii*

V historickém kontextu se před první světovou válkou neuvažovalo o ukotvení práv dětí tak intenzivně jako v období po první a druhé světové válce (Česko-britská o.p.s., © 2009-2011). Podle Česko-britské o.p.s. (© 2009-2011) vznikaly různé iniciativy, kde důležitou roli měly organizace jako Save for children nebo United Nations International Children's Emergency. Ideje dětských práv se objevily v podobě deklarací bez právní návaznosti a k dítěti přistupovaly jako k objektu sociální péče a ochrany (Česko-britská o.p.s., © 2009-2011).

V následujících 8 větách budu uvádět historický kontext práv dětí, který uvádí Česko-britská společnost, o.p.s. (© 2009-2011). Jednou z deklarací byla Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924. Přelom nastal v roce 1953, kdy vznikla organizace UNICEF jako součást OSN. Český výbor UNICEF existuje v České republice od roku 1991. Další právně ukotvenou deklarací pro práva dítěte se stala v roce 1959 Deklarace práv dítěte, jež se odvolává na deklaraci z r. 1924 a na znění Všeobecné deklarace lidských práv z r. 1948. Rok 1979 byl OSN vyhlášen za rok dítěte. Ve stejném roce vznikla v Ženevě organizace Defence for Children International. V listopadu 1989 byla přijata Valným shromážděním OSN Úmluva o právech dítěte. Významnou událostí poukazující na důležitost práv dětí bylo Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN v květnu 2002 pod názvem A World Fit for Children, kterého se účastnilo i 400 dětí a mladistvých.

Česká republika a Zambie se řadí mezi více než 190 zemí světa, se kterými OSN spolupracuje. Rozdíl mezi definicí dítěte v České republice a Zambii se neobjevuje, neboť obě země Úmluvu přijaly do svého právního pořádku.

Prvotně jsou definována práva dětí v Úmluvě o právech dítěte, která byla zveřejněna federálním ministerstvem zahraničních věcí ve Sdělení č. 104/1991 Sb. ve Sbírce zákonů č. 22/1991 na straně 502.

Česká republika implementovala v roce 1991 Úmluvu o právech dítěte do svého právního řádu na základě zákona č. 3/1993 Sb. V roce 2000 přijalo Valné shromáždění OSN dva opční protokoly, které chrání děti před tím, aby byly využívány v ozbrojených konfliktech, aby se staly předmětem obchodování, dětské prostituce či pornografie. Dne 14. dubna 2014 vznikl třetí opční protokol, který umožňuje dětem z celého světa nahlásit porušování práv přímo Výboru pro práva dítěte. Česká republika ratifikovala zatím první dva protokoly. V Úmluvě práv dítěte č. 104/1991 Sb., v části I., čl. je uvedena definice práv dítěte, která zní: *Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve* (Český výbor pro UNICEF, © 2004-2016).

Definice práv dítěte a definice pojmu dítě v Zambii byly stanoveny na základě dvou prohlášení. Prvním prohlášením je Úmluva OSN o právech dítěte ve zkratce UNCRC, které je nositelem stejné definice pojmu dítě jako u definice dítěte v České republice (Český výbor pro UNICEF, © 2004-2016). Definice zní: *Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve* (Český výbor pro UNICEF, © 2004-2016).

Druhým prohlášením je Africká charta práv a blaha dítěte. Africká charta práv a blaha dítěte vstoupila v platnost 29. listopadu 1999. *Pro účely této Charty, se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let* (African Commission on Human and Peoples' Rights, © 2017).

1.2 Volný čas

Způsoby trávení volného času se od sebe liší z hlediska kultury, náboženství, rasy, národnosti, sociálního prostředí, rodinné výchovy, kontinentu atd. A proto je nutno klást zřetel na to, že pokud studenti-stážisté ZSF JU odjíždí na stáž do Zambie, nesou s sebou různá pojetí volného času a chtějí je předat dětem a mládeži v Zambii.

1.2.1 Definice volného času

Volný čas je definován jako doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění (Pávková, 2014). Kaplánek (2012) uvádí, že volný čas může být definován z pozitivního a negativního hlediska. Pozitivní definování volného času můžeme chápat jako vymezení volného času na základě jeho vlastní kvality, což znamená, že s volným časem může jedinec svobodně nakládat (Kaplánek, 2012). Negativní pojetí volného času je chápáno jako čas zbývající pro splnění rozmanitých povinností (Hájek et al., 2008).

Z hlediska dětí a mládeže do volného času nezařazujeme vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluhu, základní péči o zevnějšek a osobní věci, činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka, povinnosti spojené s domácností a provozem rodiny, výchovné zařízení a další (Pávková, 2014).

Podle Pávkové (2014) do volného času řadíme odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.

Volný čas v anglicky mluvících zemích se označuje slovem „leisure“ nebo „free time“ (Kaplánek, 2012). V anglicky psané literatuře se rozlišují čtyři pojetí chápání významu „leisure“ (Kaplánek, 2012).

Kaplánek (2012) v následujících čtyřech větách uvádí, že prvním pojetím se chápe „leisure“ jako čas zbývající po odečtení času věnovanému určitým způsobem definovaným činnostem, jako např. práce, škola, spánek atd. Druhým pojetím je pojem „leisure“, jež je chápán jako specifická kvalita definovaná v rámci chování (leisure behaviour) nebo prožívání (leisure experience). Leisure je považováno za fyzickou nebo duševní aktivitu, tedy „způsob trávení/prožívání volného času“. Představuje tvůrčí

a aktivní prožívání jedince v jeho volném čase a jeho schopnost seberealizace. „Leisure“ má ústřední význam pro identitu člověka.

Třetí pojetí chápe „leisure“ z hlediska jeho funkce v životě jednotlivce, ale i v životě celé společnosti (Kaplánek, 2012). Pro třetí pojetí je příznačné hledání empirických důkazů o přínosu volnočasových aktivit pro jedince jako např. rekreace a podpora zdraví (Kaplánek, 2012). Významný důraz klade „leisure“ i v oblasti regionálního rozvoje, životního prostředí, cestovního ruchu apod. (Kaplánek, 2012).

Kaplánek (2012) uvádí, že čtvrté pojetí pojmu „leisure“ je chápáno jako prvek konstituujícího kulturu ve smyslu antického chápání. „Leisure“ jako individuální volnočasová aktivita by neměla být hodnocena bez ohledu na sociální kontext.

1.2.2 Výchova ve volném čase

Při práci s dětmi a mládeží školního věku se častěji používá pojem výchova mimo vyučování (Hájek et al., 2008). V následujících pěti větách Hájek et al. (2008) uvádí tři způsoby vyjádření souvislostí mezi výchovou a volným časem. První souvislostí je výchova pro volný čas. Její podstatou je utváření, rozvíjení a kultivování dovedností a schopností jedince pro nejhodnotnější využití volného času. Výchova ve volném čase jako druhá souvislost klade důraz na danou část lidského člověka, o které může svobodně rozhodovat. Posledním pojmem je výchova volným časem. Jedná se o aktivity ve volném čase, příslušné zařízení, metody a formy využívané jako nástroje výchovy.

Výchova mimo vyučování probíhá mimo povinné vyučování, ve volném čase, mimo bezprostřední vliv rodiny a je institucionálně zajištěna (Hájek et al., 2008).

Hájek et al. (2008) klade důraz na výchovu formální, informální a neformální. Formální výchova je chápána jako vliv školních zařízení či jiných odborných vzdělávacích zařízení na výchovu a rozvoj jedince, která je ukončena závěrečnou zkouškou, tedy vysvědčením, osvědčením či příslušným dokladem (Hájek et al., 2008). Neformální výchova podle Hájka et al. (2008) zahrnuje cílené a strukturované aktivity jedince probíhající ve volném čase. Dále Hájek et al. (2008) uvádí, že zakončení neformální výchovy není nutností. Respektuje participaci jedince, jeho dobrovolnost a demokracii a zahrnuje celoživotní výchovu a vzdělání (Hájek et al., 2008).

Tentýž autor uvádí, že informální výchovou je myšleno cílené a záměrné učení, ale i nahodilé učení v běžných situacích. Informální výchova zahrnuje formativní působení vlivu prostředí a týká se nejširšího výkladu pojmu výchova (Hájek et al., 2008).

Ve výchově mimo vyučování hrají důležitou roli funkce: výchovná, zdravotní, sociální a preventivní (Hájek et al., 2008). Podle Pávkové (2014) se jednotlivé funkce ve výchovném procesu vzájemně prolínají.

Výchovně-vzdělávací funkce působí na všechny složky osobnosti - tělesnou, psychickou i sociální (Hájek et al., 2008). Hájek et al. (2008) uvádí, že výchovně-vzdělávací funkce uspokojuje a kultivuje potřeby, usměrňuje, uspokojuje, rozšiřuje a prohlubuje zájmy a rozvíjí specifické schopnosti vychovávaných jedinců. Motivuje k osobnostně i společensky žádoucímu využívání volného času, k získávání nových dovedností a důležitému významu celoživotního vzdělávání (Hájek et al., 2008).

Podle Pávkové (2014) se zdravotní funkce výchovy mimo vyučování považuje za důležitou funkci při podporování zdravého, duševního a sociálního vývoje vychovávaných jedinců prostřednictvím organizování volnočasových aktivit. Spočívá ve vhodném uspořádání režimu jedince podle jeho věku, individuálních potřeb, typů zařízení, také organizování pohybových aktivit u dětí školního věku s nedostatkem pohybu, vedení ke střídání práce a odpočinku, udržování psychohygieny jedince, upevňování zdravých stravovacích návyků, které vede ke zdravému stravování, osobní hygieny, vytváření a upevňování dobrých vztahů mezi účastníky výchovného procesu, dodržování vnitřního řádu a zásad bezpečnosti práce a dalšího (Pávková, 2014).

Pávková (2014) uvádí, že sociální funkcí je zabezpečení bezpečnosti dětem v době mimo vyučování, ve které netráví čas s rodiči. Jedná se o dobu, ve které probíhá navazování sociálních vztahů, děti přijímají nové postoje a názory, tedy utvářejí si sociální role (Pávková, 2014). Děti a mládež zdokonalují své dovednosti sociální percepce a komunikace v rámci nenásilného sociálního učení (Pávková, 2014).

Pávková (2014) uvádí, že preventivní funkce hraje důležitou roli v předcházení negativním jevům a rizikovým faktorům, jako jsou krádeže, záškoláctví, šikana, vandalismus atd. Vhodně zvolené volnočasové aktivity přispívají k primární prevenci, jež znamená předcházení rizikovým jevům (Pávková, 2014). Náprava a zmírnění jsou hlavním úkolem sekundární a terciární prevence (Pávková, 2014).

1.3 Rizikové faktory volného času dětí a mládeže v současnosti

Za rizikovou mládež podle Matouška et al. (2013) lze označit skupiny mládeže, pro které jsou v období dospívání na základě biologických, psychických, sociálních a kulturních předpokladů a vlivu vytvořeny podmínky pro chování, jež jsou příčinou dlouhodobého ohrožování těchto jedinců ve zdravém psychickém i sociálním vývoji a působením sociálního prostředí je toto chování považováno za ohrožující.

Rizikové faktory jsou činitelé, které mají negativní dopady na zdraví a kvalitu života jedince (Matoušek et al., 2013). Matoušek et al. (2013) uvádí, že problémové chování definujeme jako chování, které tvoří jednotlivé typy jednání jako např. požívání drog, pití alkoholu, kouření atd. Souhrn problémových druhů jednání tvoří rizikové chování (Matoušek et al., 2013).

Je nutné klást důraz na odlišnost mezi rizikovým chováním a sociálně patologickými jevy. *Pojem sociálně patologické jevy je pojmem sociologickým a postihuje fatální jevy ve společnosti (alkoholismus, krádeže, vraždy apod.), k nimž mimo jiné také musí směřovat opatření primární prevence* (Prevence-info.cz, © 2010-2016). Rizikové chování se nejčastěji objevuje ve školním prostředí a zahrnuje širší spektrum jevů, vůči nimž mají důležitou roli účinná primárně preventivní opatření s cílem minimalizace projevů i rizik takového chování, případně je diagnostikují a následně přijímají efektivní opatření. (Prevence-info.cz, © 2010-2016).

Mezi formy rizikového chování v současnosti v evropských zemích zařazujeme např. nezdravé stravovací návyky, zneužívání návykových látek, automutilační chování, delikventní a nedelikventní chování, kriminalitu či některé životní styly spojené s automutilačním chováním jako např. subkultura „emo“ a „gothic“ (Encyklopedie sociální práce, Matoušek et al., 2013).

Rizikové faktory vedou k rozvoji disociálního chování u dítěte (Kaplánek, 2012). Pojem disociální chování je definován jako neshoda, nesoulad, rozpor ve vztahu ke společensky akceptovaným hodnotám a normám (Kaplánek, 2012). Tentýž autor uvádí, že disociální chování se může projevovat v dyadickém vztahu, ve vztahu jedince vůči sociální skupině, mezi malými sociálními skupinami (např. vrstevnické skupiny) nebo mezi malou sociální skupinou a majoritou (např. „gang“ dospívajících jedinců a společnost).

Důležitým nástrojem v procesu formování identity jedince je individualizace volného času. Jedinec si snaží vytvářet vlastní identitu a vlastní způsob života a tím se odlišovat od ostatních jedinců (Kaplánek, 2012). Negativním důsledkem individualizace může být deviantní chování u dětí a dospívajících jedinců, které vzniká v časném dětství a má tendenci se vyvíjet, zhoršovat a v adolescenci přecházet v delikvenci a v rizikové chování (Bínová, 2006). Delikventní chování je protispolečenské chování, které nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu (Bínová, 2006). Kaplánek (2012) tvrdí, že globalizace volného času společnosti je dělení volného času v závislosti na teritoriu, národu nebo kultuře, ale i na celý svět.

Vnitřní příčinou rizikového chování podle Matouška et al. (2013) mohou být vrozené i získané predispozice. Dále autor uvádí, že se osobnostní dispozice rozvíjejí v rizikovém prostředí. Vnější příčinu vzniku rizikového chování nacházíme v různých typech sociálního prostředí, ve kterém jedinec žil nebo žije a které na něho ve velké míře působí (Matoušek et al., 2013). Jedná se o vliv rodiny, vrstevníků, školy a sociálního mezo-prostředí a makro-prostředí (Matoušek et al., 2013). Podle Krause a Hroncové (2010) mezi ostatní vlivy na rizikové chování dětí a mládeže patří např. negativní vliv masmédií, ekonomická krize a nárůst nezaměstnanosti či rozpad tradičních norem chování atd.

Kaplánek (2012) uvádí, že při výběru způsobu trávení volného času u dětí a mládeže sehrává důležitou roli nuda, která je v mnoha případech nástrojem vedoucím k rizikovému trávení volného času. Nuda může vést ke kriminální činnosti mladistvých (Kaplánek, 2012). Aktivní vyplnění volného času mládeže vede k eliminaci vzniku rizikového chování dítěte a jeho kriminálního jednání, k zabránění vzniku deprivací, které mohou narušit zdravý osobnostní vývoj dítěte, rozvoj jeho zájmů nebo budování jeho sociálních vztahů (Kaplánek, 2012).

Při práci s rizikovou mládeží je důležité klást důraz na aktuální stav společenských podmínek, které podmiňují metody a formy práce, uvolňují potřebné zdroje a kapacity pro její realizaci (Matoušek et al., 2013). Institucionálním zázemím pro efektivní práci s rizikovou mládeží je v současné době v České republice psychosociální vybavenost a emocionální zainteresovanost sociálních pracovníků, která zvyšuje citlivost k příčinám problémového chování klientů (Matoušek et al., 2013).

Důležitým požadavkem je také důvěryhodnost sociálního pracovníka vůči klientům (Matoušek et al., 2013).

Řešením rizikového chování mládeže je podpora skryté tvořivosti a sociální dovednosti mladých lidí, což bude vést k jejich soběstačnosti ve výběru pozitivních a konstruktivních způsobů jednání v obtížných situacích (Matoušek et al., 2013). Terénní sociální práce v podobě sportu nebo kulturních aktivit může také vést ke snížení rizikového chování (Matoušek et al., 2013).

1.4 Volnočasové aktivity

Na základě empirického výzkumu volného času rozlišujeme měkké a tvrdé volnočasové aktivity (Kaplánek, 2012). Měkké volnočasové aktivity představují aktivity realizující se bez koncentrace a zájmového zaměření, např. sledování televize nebo poslech rozhlasu (Kaplánek, 2012). Naopak tvrdé volnočasové aktivity vyžadují aktivní zaměření a koncentraci, mají aktivnější charakter a jsou výsledkem vědomé volby, např. sport (Kaplánek, 2012).

Mezi volnočasové aktivity patří nejrůznější zájmové a vzdělávací kroužky, komunitní a nízkoprahová centra, kluby, sportovní aktivity a soutěže atd. (Kaplánek, 2012). Obec může tyto aktivity buď finančně podporovat (když realizátorem je např. nezisková organizace), nebo sama realizovat (Ministerstvo vnitra České republiky, 2015).

Ve školním zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v části VIII. § 111 Zájmové vzdělávání, odstavec 1, se uvádí, že zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech.

1.4.1 Zájmové činnosti

Podle Pávkové (2014) lze zájmové činnosti chápat jako cílevědomé probouzení, uspokojování a rozvíjení zájmů, schopností a významných individuálních potřeb. Zájmové činnosti vytváří příležitost k neformálnímu vzdělávání a k rozvoji osobnosti ve všech složkách a umožňují odpočinek, relaxaci a zábavu (Pávková, 2014).

1.4.1.1 Druhy zájmových činností

Podle Pávkové (2014) můžeme dělit zájmové činnosti na aktivní (produktivní) zájmy (např. provozování sportů) a receptivní zájmy (např. sledování sportovních utkání, četba, poslech hudby, návštěva divadelních představení).

Pávková (2014) uvádí, že zájmové činnosti dělíme na hluboké a povrchní, krátkodobé a dlouhodobé, jednostranné a mnohostranné. Za kvalitní lze považovat zájmy hluboké a dlouhodobé, spíše mnohostranné, ale s jedním či několika hlubšími zájmy (Pávková, 2014).

Z hlediska společenských norem Pávková (2014) dělí zájmové aktivity na žádoucí a nežádoucí. Za žádoucí považujeme sport, kulturu, společenské dění a za nežádoucí alkohol a jiné návykové látky, hráčství apod. (Pávková, 2014).

Zájmy dětí i dospělých se v průběhu života mění s rostoucím věkem (Pávková, 2014). Od povrchních, labilních a různorodých zájmů přecházejí v hlubší, stálejší a vyhraněnější zájmy, s větší mírou specializace (Pávková, 2014).

Pávková (2014) uvádí, že při vedení zájmových činností je možné využít všech rozmanitých metod slovních, názorných i metod praktických činností. Mezi slovní metody využívané při zájmových činnostech zařazujeme vyprávění, rozhovor, vysvětlování, výklad, popis, u vyspělejších účastníků i přednášku (Pávková, 2014). Z názorných metod má důležité místo předvádění a systematicky vedené pozorování (Pávková, 2014). Důležitou roli při organizování volnočasových aktivit hrají metody praktických činností (Pávková, 2014).

1.4.1.2 Zájmové činnosti jako způsob realizace primární prevence

Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti (Prevence-info.cz, © 2010-2016).

Za specifickou primární prevencí je možné považovat aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků, rozlišujeme ji na:

- a) všeobecnou prevencí, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,
- b) selektivní prevencí, jež je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšený výskyt rizikového chování,

c) indikovanou prevencí, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky (Prevence-info.cz, © 2010-2016).

Nespecifická primární prevence představuje veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, např. zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání (Prevence-info.cz, © 2010-2016). Podle prevence-info.cz (© 2010-2016) je tento typ prevence významný při aplikaci různých efektivních a vyhodnotitelných specifických programů.

1.5 *Zambie*

Zambie je **Zemí životA, sMrti, Bohatství, rozmanItosti a nEmajetnosti**.¹ Oficiální název Zambie je Republika Zambie. Počet obyvatel se odhaduje kolem 15 miliónů a rozlohou je 10krát větší než Česká republika (Njovu, o.p.s., © 2017). Česká rozvojová agentura (2009) uvádí, že podle indexu lidského rozvoje se Zambie řadí na 139. místo žebříčku 187 zemí za rok 2015.

1.5.1 *Základní údaje o Zambii*

Mojžíšová a Velemínský (2009) uvádí, že je Zambie vnitrozemským státem na jihu Afriky, který sousedí severně s Demokratickou republikou Kongo, východně s Malawi, jižně s Mosambikem, Botswanou, Namibií a Zimbabwe, západně s Angolou a severovýchodně s Tanzanií. Zambie se rozděluje na devět provincií a ty se dále dělí na 72 okresů (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Čtvrtina populace žije převážně ve dvou provinciích v blízkosti centra, v hlavním městě Lusaka a v průmyslovém městě Copperbelt (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Začátkem 20. století se stala Zambie kolonií Velké Británie (© Zeměpis.com, 2002-2017). Zambie nebyla přímo součástí Velké Británie a měla svoji samosprávu (© Zeměpis.com, 2002-2017). V polovině 20. let 20. století Britská jihoafrická společnost ukončila činnost a tím se Zambie stala britským protektorátem (© Zeměpis.com, 2002-2017). V roce 1964 byla v Zambii vyhlášena nezávislost (© Zeměpis.com, 2002-2017).

Heslo na státním znaku „One Zambia – One Nation“ čili „**Jedna Zambie – jeden národ**“ má spojit multikulturní zambijskou společnost, neboť se zde hovoří přes 70 jazyky (Němec, 2008). Hlavním místním jazykem, především v hlavním městě Lusace, je Nyanja (Njovu, o.p.s., © 2017). Nicméně, nejčastěji se Bembou a Nyanjou mluví v městských oblastech více než jinými domorodými jazyky (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Úředním jazykem je v Zambii anglický jazyk (© Zeměpis.com, 2002-2017).

V následujících osmi větách budu uvádět hlavní principy africké kultury podle Adamcové (2006). Jedním z hlavních principů africké kultury je kolektivismus, který souvisí se způsobem zajišťování kultury a soužitím více členů pohromadě, což se

---

¹ Tučně vyznačená písmena dávají dohromady název státu ZAMBIE. Jednotlivá slova představují charakteristické rysy státu Zambie.

označuje pojmem rodina. Do rodiny patří i vzdálení příbuzní. V rodině děti respektují své rodiče a starší členy rodiny. Etnická příslušnost je také pro africké obyvatelstvo velmi důležitá. Kmen jako společenství spřízněných rodin je další referenční skupinou afrického obyvatelstva. Dalším rysem africké kultury je neschopnost hospodařit s časem a dodržovat dohody týkající se času. Je to dáno tím, že africké obyvatelstvo je zaměřeno na přítomnost kvůli nedostatku zdrojů obživy. Většina neumí hospodařit s penězi a neřeší problémy s ohledem na náklady, nejsou šetrní a ani vytrvalí.

1.5.2 Vzdělání v Zambii

Úroveň vzdělanosti v Zambii je na nízké úrovni. Gramotnosti by mělo podle Njovu, o.p.s. (© 2017) dosáhnout asi 70 % populace. Více než 69 % dětí je chudých a nemají peníze na zaplacení knih, psacích pomůcek nebo povinné školní uniformy, bez které nemůže být výuka prováděna na většině místních škol (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Podle dostupných statistik navštěvuje základní školu 59 % a střední školu pouze 20 % dětí (© Njovu, o.p.s., 2017).

Státní vzdělání je na nízké úrovni (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Na jednoho učitele ve třídě připadá 45 až 70 dětí a výuka trvá pouze 4 hodiny denně (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Avšak soukromé vzdělání je na lepší úrovni (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Méně dětí ve třídě a vyšší finanční ohodnocení učitelů přispívá k lepší úrovni vzdělání, než je možné realizovat ve státní škole (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Mojžíšová a Velemínský (2009) tvrdí, že je velmi důležité učit děti mluvit, číst, psát a rozumět v anglickém jazyce.

Školní docházka není v Zambii povinná, je od 1. do 7. třídy zdarma, ale pouze na státních školách (© Njovu, o.p.s., 2017). Děti čekají na konci 7. třídy první státní zkoušky, které skládají ze šesti předmětů – Mathematics (matematika), English (angličtina), Social studies (humanitní vědy a biologie), Enviromental science (chemie, fyzika, zeměpis) a testy inteligence (© Njovu, o.p.s., 2017). Od 8. třídy se platí školné i na státních školách (© Njovu, o.p.s., 2017). Děti končí základní vzdělávání až úspěšným absolvováním státních zkoušek na konci deváté třídy (© Njovu, o.p.s., 2017). Po obdržení certifikátu mohou pokračovat dál ve studiu na střední škole, kterou také ukončují státními zkouškami (© Njovu, o.p.s., 2017). Studenti mohou pak

pokračovat ve studiu dva roky na vyšší střední škole nebo tři roky na univerzitě (© Njovu, o.p.s., 2017).

Mojžíšová a Velemínský (2009) uvádí, že jiným typem školy je komunitní a kostelní škola, kde se za výuku vyplácí jenom malý poplatek. Kvalita výuky v této škole je odlišná než na státní nebo soukromé škole (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Odlišnost vrůstá kvůli nedostatečné kvalifikaci učitelů vyučujících na této škole (Mojžíšová a Velemínský, 2009).

1.5.3 Sociální systém v Zambii

Průměrnou délkou života se Zambie nachází na 6. nejnižší příčce na světě (© Njovu, o.p.s., 2017). Mojžíšová a Velemínský (2009) v následujících větách uvádí, že věková struktura obyvatelstva je 46,5 % ve věku 0-14 let, 51,1 % ve věku 15-64 let a 2,4 % ve věku nad 65 let.

Zambie je sužována chudobou a bojuje proti velké míře nezaměstnanosti. Úroveň zaměstnanosti dosahuje jenom 50 %, což je závažně alarmujícím problémem (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Chudoba je jeden z primárních důvodů, proč některé matky rodí své děti v domácím prostředí (Sialubanje et al., 2014). Hlavními důvody méně častého využití zdravotnických služeb u rodiček na klinikách a v nemocnicích je jejich negativní stanovisko na jejich kvalitu a fyzické nebo ekonomické překážky, jako jsou např. dlouhá vzdálenost, vysoké náklady na dopravu a náklady na dětské oblečení atd. (Sialubanje et al., 2014). V roce 2010 zavedlo Ministerstvo zdravotnictví v Zambii národní strategii pro komunitního zdravotního asistenta (Zulu et al., 2014). K prověření zkušeností těchto asistentů byl použit fenomenologický přístup (Zulu et al., 2014). Bylo provedeno 12 rozhovorů s komunitními zdravotnickými asistenty v Kapiri v okrese Mposhi (Zulu et al., 2014). Výsledkem byly jejich osobní charakteristiky jako předchozí zkušenosti a znalosti, vášně pro práci s komunitou a zlepšení dovedností a schopností lidí k tomu, aby se připojili ke komunitním zdravotnickým pracovníkům (Zulu et al., 2014).

Dětská úmrtnost se odhaduje na 102 úmrtí na 1 000 živě narozených dětí (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Dívky umírají více než chlapci (Mojžíšová a Velemínský, 2009). V domácnosti je průměrně 5,2 členů rodiny (Mojžíšová a Velemínský, 2009).

V poslední době se zvyšuje úmrtnost v souvislosti s HIV/AIDS, což vede ke snížení střední životnosti, vyšší úmrtnosti dětí, vyššímu počtu úmrtí a snížení nárůstu populace (Mojžišová a Velemínský, 2009). Ze statistických údajů podle UNAIDS (© 2017) vyplývá, že počet lidí nakažených HIV/AIDS z roku 2015 je vyšší než dvojnásobek počtu nakažených lidí za rok 1990. Počet úmrtí lidí ve věku 15-49 se v důsledku HIV/AIDS v roce 2015 odhaduje na 20 000 (UNAIDS, © 2017). Z toho zemřelo 3 600 dětí ve věku 0-14, 16 000 dívek a chlapců ve věku 15+, 1 500 adolescentů a 1 600 lidí ve věku 15-24 (UNAIDS, © 2017). Počet nově nakažených dětí a lidí ve věku 15-49 HIV/AIDS se v roce 2015 odhadoval na 60 000 lidí (UNAIDS, © 2017).

Prevalence HIV/AIDS u žen ve věku 15-24 let se odhaduje na 5,0 % a u mužů ve věku 15-24 let na 3,1 % (UNAIDS, © 2017). Prevalence HIV/AIDS je u dospělých jedinců ženského i mužského pohlaví podstatně vyšší než u mladých lidí - 12,9 % (UNAIDS, © 2017).

Studie z roku 2016 zkoumala různé úrovně společenského vlivu u 250 HIV pozitivních jedinců ve věku 15-24 let žijících na území Zambie (Tyler et al., 2016). Výsledky ukázaly, že ačkoliv většina mladých lidí chápe, že jejich rizikové chování zvyšuje riziko nakažení, u mládeže stále převažují mylné představy o HIV/AIDS (Tyler et al., 2016). Podle Světové zdravotnické organizace (2008-2013) většina dospívajících v Zambii dosáhne dospělosti s nedostatečnými znalostmi o sexuálním a reprodukčním zdraví, což způsobuje vznik zranitelnosti vůči pohlavně přenosným infekcím, včetně HIV a AIDS (WHO, 2008-2013, s. 4). Podle UNAIDS se odhaduje, že v roce 2015 bylo 43,9 % lidí ve věku 15-24 let informováno o prevenci HIV/AIDS (UNAIDS, © 2017). Kromě toho mladí lidé, kteří žijí na ulici nebo ti, kteří byli zneužíváni jejich drogově závislými rodiči, jsou náchylnější k nakažení HIV/AIDS (Tyler et al., 2016). Studie z roku 2016 zdůrazňuje potřebu dalšího vzdělávání v rámci prevence HIV/AIDS u mládeže žijící na ulici (Tyler et al., 2016).

Podle statistických údajů, které uvádí UNAIDS, 792 696 lidí v Zambii v roce 2015 souhlasilo s léčbou antiretrovirálními léky (dále ART), tzn. léčbou HIV pozitivních jedinců (UNAIDS, © 2017). Z toho bylo 53 165 dětí ve věku 0-14 let a 739 531 lidí ve věku 15+ (UNAIDS, © 2017). Ve výzkumu z roku 2014 se sledoval rozdíl mezi počtem jedinců mužského a ženského pohlaví, u kterých nebyla aplikována léčba ART, a důvody odmítnutí léčby ART. Zjistilo se, že míra počtu jedinců mužského

pohlaví (32,7 %), u kterých nebyla tato léčba aplikována, je větší než u ženského pohlaví (25,6 %) (Gari et al., 2014). Důvodem nízké prevalence u ženského pohlaví je to, že aplikaci antiretrovirální léčby u žen do značné míry brání faktory související s chudobou, zatímco u mužského pohlaví jsou významnějšími překážkami vedlejší účinky a sociální tlak, což pravděpodobně souvisejí s maskulinitou (Gari et al., 2014).

Závislost na alkoholu je dalším hlavním problémem u adolescentů v Zambii (WHO, 2008-2013). Ze statistických údajů vyplývá, že 42 % adolescentů je závislých na alkoholu (WHO, 2008-2013). Informace o zneužívání návykových látek v souvislosti se sedavým způsobem života u mládeže je často nedostatečná (WHO, 2008-2013). Problémy alkoholové závislosti u mládeže v Zambii zhoršilo špatné vymáhání omezení věku ohledně přístupu do barů a obdobných podniků a nedostatečný počet rekreačních a rehabilitačních zařízení pro děti a mládež (WHO, 2008-2013).

V létě roku 2014 probíhal v Zambii výzkum týkající se vícerozměrných faktorů způsobujících vznik závislosti na návykových látkách u mládeže a ochranných faktorů bránících vzniku závislosti (Tyler et al., 2016). Při výzkumu byla použita metoda dotazování u 250 adolescentů ohledně toho, zda požívají alkohol a marihuanu (Tyler et al., 2016). Výsledkem bylo, že u mládeže se objevuje ve větší míře požití alkoholu než marihuany (Tyler et al., 2016). Tyler et al. (2016) uvádí, že lepší porozumění a dostatečná informovanost o rizicích a ochranných faktorech vzniku závislosti na alkoholu a návykových látkách u mládeže by mohlo vést k objevení lepších intervenčních strategií vedoucích k redukci rizikového chování mládeže v Zambii (Tyler et al., 2016).

Mojžíšová a Velemínský (2009) uvádí, že Zambie má vysoký počet sirotků nejenom kvůli vysokému počtu HIV/AIDS, ale také kvůli rozšířené malárii, choleře a dalším přenosným nemocem rozšířených v krajině. V roce 2004 bylo v Zambii 700 000 sirotků, včetně 15 % dětí pod 15 let (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Počet sirotků ve věku 0-17 se od roku 2004 snížil a v roce 2015 žilo v Zambii 380 000 sirotků (UNAIDS, © 2017).

Mnoho dětí a mládeže žije na ulici (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Jsou vychovávány za neadekvátních podmínek a nepříznivé sociální a rodinné situace nejčastěji staršími sourozenci, babičkami, tetami nebo strýci (Mojžíšová a Velemínský, 2009).

Oficiálním názvem pro označení dětí a mladých lidí, jejichž životním prostředím, v němž se pohybují, komunikují, pracují a hrají si, není rodina, ale ulice velkoměsta, je „děti ulice“ (Matoušek, 2013).

Matoušek (2013) v následujících třech větách uvádí, že je nutné dbát na rozdíl mezi pojmy „děti ulice“ a „děti na ulici“. Pojem „děti na ulici“ se používá pro ty děti, které sice mnoho času tráví na ulici, ale ulice není jejich domovem. Ulice je prostředí, kde se soustřeďují lidé s nestabilními vztahy bez solidarity. Je globálně chápána jako zdroj sociálního rizika a jako místo deviantních subkultur, které se vyznačuje prostitucí, zločiny, násilím, drogami a ohrožením života či dětskou prací.

Šimečková a Rejhová (2007) uvádí, že prostituce, kriminalita a práce dětí žijících na ulici patří mezi ilegální a nejsou registrovány. V nejhudobnějších oblastech Zambie jsou často „děti ulice“ týrané, sexuálně zneužívané a pochází nejčastěji z rozvrácených rodin či z rodin alkoholiků (Šimečková a Rejhová, 2007). Častěji utíkají z domova také děti, jejichž rodiče jsou velmi zaneprázdnění a tráví se svými potomky velmi málo času (Šimečková a Rejhová, 2007). Chybějící blízkost rodiny pak dítě vyhledává jinde a postupně ji začne nacházet v partě svých vrstevníků (Šimečková a Rejhová, 2007). Děti žijící na ulici obvykle vydělávají peníze prodejem vlastnoručně vyrobených předmětů, ovoce a zeleniny, mytím a údržbou automobilů, čištěním bot nebo žebráním (Šimečková, 2010).

Podle Mojžíšové a Velemínského (2009) je zranitelnost měřena rizikovými situacemi, které mohou nastat v důsledku dětského strádání v rozsahu psychické, duševní a emocionální poruchy nebo poškození. Traumata a stres vyvolávaný rizikovými situacemi u zranitelných dětí v Zambii je možné eliminovat zavedením cílené kognitivně behaviorální terapie, která je součástí aktivit a programů probíhajících u mimovládních organizací (Murray et al., 2013). Zranitelné děti se musí často starat o své přežití, obživu a peníze (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Trpí také podvýživou, nemocemi a začínají pracovat už v brzkém věku (Mojžíšová a Velemínský, 2009).

1.6 Česká rozvojová spolupráce

Hulec a Olša (2008) uvádí, že od poloviny devadesátých let se podílela Česká republika na vytvoření nového systému rozvojové spolupráce, který by navázal na tradice bývalého Československa, ale současně by prezentoval naši republiku jako demokratickou a ekonomicky vyspělou zemi uznávající princip solidarity a přijímající svůj díl odpovědnosti při řešení globálních problémů.

Spolupráce probíhá na bilaterálním a multilaterálním základě (Hoch, 2007). Bilaterální spoluprací se myslí dvoustranná spolupráce mezi dvěma zeměmi (Hoch, 2007). Specifickou formu bilaterální spolupráce představuje tzv. trilaterální spolupráce, která je analogií bilaterální spolupráce jen s tím rozdílem, že k pomoci v přijímající zemi je přizvána ještě třetí strana (Hoch, 2007). Multilaterální spolupráci vykonává mnoho stran (Hoch, 2007).

1.6.1 Dvoustranná rozvojová spolupráce mezi Českou republikou a Zambii

Dle Koncepce ZRS ČR na léta 2010-2017 patří Zambie mezi tzv. ostatní země a spolupráce s ní pokračuje v jiném rozsahu a odlišném zaměření než v předchozím programovém období (Česká rozvojová agentura, 2009). Česká republika zde působí především v sektorech zdravotnictví, vzdělávání a zemědělství (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015).

Cílem rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Zambii je také podporovat a rozvíjet primární péči na venkově se zaměřením na snížení mateřské a kojenecké úmrtnosti a zvýšení kvality chirurgických zákroků v okresních nemocnicích (Hoch, 2007).

1.6.2 Česká rozvojová agentura

V roce 2008 se Czech AID transformovala na CzDA (česká zkratka ČRA). Česká rozvojová agentura (ČRA) je státní agentura, která byla založena 1. ledna 2008, působí pod Ministerstvem zahraničních věcí ČR a plní úkoly v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce (Česká rozvojová agentura, 2009). Podle České rozvojové agentury (2009) je jejím hlavním cílem je snížení chudoby, zlepšení kvality života

a podpora udržitelného rozvoje ve světě. Má na starosti především přípravu, financování a monitoring rozvojových projektů (Česká rozvojová agentura, 2009). Od 1. července 2010 je zřízena zákonem č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí (Česká rozvojová agentura, 2009).

1.6.3 Projekty české rozvojové spolupráce

Kvůli dostatečné přehlednosti všech projektů realizovaných na základě dvoustranné rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Zambií uvádím jednotlivé projekty v oblasti zdravotnictví (Příloha č. 1) a v oblasti sociální (Příloha č. 2). Jsou řazeny za sebou podle doby vzniku a průběhu jejich realizace. Jednotlivé informace o projektech jsem získala na základě údajů uvedených na stránkách Ministerstva zahraničních věcí České republiky (2015), Njovu, o.p.s. (© 2017) a České rozvojové agentury (2009).

1.6.4 Stáže a dobrovolnictví v oblasti rozvojové spolupráce

Definice dobrovolnictví není přesně daná. Podle Dekkera a Halmana (2003) můžeme najít v různých definicích tři společné prvky: 1. dobrovolnictví je neplacené, 2. nepovinné a 3. má být uskutečněno ve prospěch druhých, 4. důležitý je organizační kontext (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Podle Rorchestera (2010) se perspektivy zkoumání dobrovolnických aktivit řadí do tří širokých kategorií, tj. neziskové, občanské a volnočasové (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Nezisková perspektiva si v rámci motivace jedince vyžaduje altruismus, dobrovolnictví by tedy mělo být chápáno jako dar či pomoc méně šťastným lidem (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Dobrovolníci působí v neziskovém sektoru a ve veřejné správě (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Občanskospolečenská perspektiva je charakteristická tím, že je komunitní a je založena na sdělování problému formou svépomoci a vzájemné pomoci (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Jedná se o asociace organizované dobrovolníky a svépomocné skupiny (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Pro volnočasovou perspektivu je typický entuziasmus, čili možnost získat kvalifikaci, najít sebevyjádření a uplatnit tvořivost (Frič, Pospíšilová et al., 2010). Pole působnosti v rámci volnočasové perspektivy je široké (Frič, Pospíšilová et al., 2010).

V současné době jsou možnosti zapojení se do různých dobrovolnických programů a účast absolvování stáže na domácí půdě i v zahraničí nabízené mladým lidem ve všech směrech. Na začátek je důležité mít zájem zapojit se do daného programu a zjistit co nejvíce informací o daném programu, činnosti nebo o příslušné provádějící organizaci.

V obecném měřítku si při výběru stáže nebo dobrovolnické činnosti potencionální zájemci vybírají mezi krátkodobou a dlouhodobou činností, pravidelnou, příležitostnou či epizodickou činností a v neposlední řadě podle počtu odpracovaných hodin mezi průměrnou, podprůměrnou a nadprůměrnou dobrovolnickou činností (Frič, Pospíšilová et al., 2010).

Student má také možnost absolvovat stáž nebo studijní pobyt v zahraničí. Každá střední nebo vysoká škola má pro realizaci stáží řadu partnerských škol a institucí, se kterými je obvykle vázána smlouvou o dlouhodobé spolupráci. Výběr těchto partnerů se odvíjí od zaměření dané školy tak, aby stáže byly pro studenty a žáky co nejpřínosnější, zejména ve vztahu k jejich dalšímu studiu a profesi. Pokud se chce student ucházet o zahraniční stáž, musí kontaktovat příslušného pracovníka dané školy, který má aktuální přehled o finančních možnostech školy ve vztahu ke stážím a garantuje a koordinuje vlastní pobyty studentů v zahraničí. Další kroky studenta se tedy budou odvíjet od předem stanovených postupů a nařízení, které musí uchazeč o stáž splnit, např. napsání motivačního dopisu a strukturovaného životopisu v anglickém nebo německém jazyce podle destinace stáže.

Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích poskytuje širokou nabídku partnerských institucí, přičemž jednou z nich je Zambie. Student ZSF si může vybrat stáž v destinaci, která je vhodná ve vztahu k jeho studijnímu oboru. Pokud zájemce splní podmínky stanovené Zdravotně sociální fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, pak bude mít možnost účastnit se výběrového řízení ve stanovený termín. Podle toho, zda zájemce splnil požadovaná kritéria výběru, bude, nebo nebude vybrán.

1.7 Odborné stáže studentů ZSF JU v Zambii v historickém kontextu

Stážisti-studenti ZSF JU v Zambii se účastní zahraničních stáží v Zambii od roku 2004 (Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2009). Délka pobytu je většinou tříměsíční, i když fakulta by uvítala zájem studentů ZSF JU o dlouhodobější stáže (Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2009).

V časopise Asociace vzdělavatelů v sociální práci (2009, s. 39) proděkanka ZSF JU doc. Adéla Mojžíšová uvádí, že: *Jen minimum studentů souhlasí s vysláním na šest měsíců, a to i s ohledem na další studijní povinnosti. Odborné stáže jsou finančně podpořeny ze stipendií Rozvojových projektů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Na stážích jsou studenti konfrontováni s novým, specifickým prostředím, musí se naučit pracovat v úplně jiných podmínkách než v Česku. V neposlední řadě, získají velké množství zkušeností z přímé práce s klienty všech věkových kategorií a podrobně se seznámí s principy komunitní sociální práce.*

Doc. Adéla Mojžíšová dále uvádí, že: *Zajišťují například výchovně vzdělávací programy pro děti, které žijí v chudinské čtvrti, připravují pro ně také volnočasové aktivity a snaží se jim vytvořit zázemí bezpečí a pohody.* (Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2009, s. 39). Dále také uvádí, že: *Studenti pečují také o sirotky, o lidi s HIV/AIDS i o klienty mentálně postižené* (Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2009, s. 39).

V důsledku malé míry vzdělanosti dětí v Zambii vznikl projekt Adopce na dálku, který je koordinován neziskovou organizací Njovu, o.p.s., od roku 2010 (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Je finančně podporován nadačním fondem ZSF JU (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Projekt soustřeďuje přibližně 100 dětí, které na základě finanční podpory českých sponzorů mohou navštěvovat volnočasové centrum pro děti ulice (Mojžíšová a Velemínský, 2009). Njovu, o.p.s., pracuje s dětmi přímo na místě, kde s nimi, jejich opatrovníky a školním zařízením přímo komunikuje, zabezpečuje dětem školní pomůcky, platí jim školné a umožňuje jim komunikaci se sponzorem prostřednictvím dopisů (Njovu, o.p.s., © 2017). Studenti-stážisti ZSF JU se také mohou v rámci jejich zahraniční pracovní stáže projektu Adopce na dálku zúčastnit. Podle Mojžíšové (Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2009) *mají možnost navštívit děti a jejich rodiče, opatrovníky nebo osoby pověřené výchovou mladistvého zapojené*

v programu Adopce na dálku v doprovodu sociálního pracovníka. Stážisti mnohdy asistují při nákupu školních pomůcek, účastní se na školní výuce adoptovaného dítěte a mohou kontrolovat jeho docházku. Participují na setkání sociálního pracovníka a rodičů dítěte, případně opatrovníků dítěte. Stážisti mají možnost se podílet na výběru dětí do registru dětí čekajících na adopci.

2 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíle

Ve své práci jsem si stanovila dva hlavní cíle:

1. Zmapovat stávající volnočasové aktivity pro děti v Zambii, které byly a i jsou v současnosti realizovány studenty-stážisty ZSF JU.
2. Zmapovat spolupráci, koordinaci a kooperaci mezi studenty-stážisty ZSF JU, kteří odjíždí do Zambie a těmi, kteří tam již byli.

2.2 Výzkumné otázky

Na základě kvalitativního výzkumu byly stanoveny níže uvedené tři výzkumné otázky:

1. Jaké volnočasové aktivity realizují studenti-stážisti v rámci svých stáží v Zambii?
2. Mají studenti-stážisti možnost realizovat nové volnočasové aktivity?
3. Jakým způsobem jsou předávány informace o průběhu stáží mezi studenty-stážisty, kteří se na stáž připravují a těmi, kteří ji již absolvovali?

2.3 Operacionalizace pojmů použitých v cíli práce

Význam slova operacionalizace podle Reichela (2009) spočívá v převedení obecných pojmů do roviny sledovaných znaků. Rozdíl mezi definicí dítěte v České republice a Zambii se neobjevuje, neboť obě země úmluvu přijaly do svého právního pořádku. V Úmluvě práv dítěte č. 104/1991 Sb., v části I., čl. 1. se uvádí definice dítěte, která zní: *Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.* Volný čas je definován jako doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění (Pávková, 2014). Způsoby trávení volného času se od sebe liší z hlediska kultury, náboženství, rasy, národnosti, sociálního prostředí, rodinné výchovy, kontinentu atd. Při práci s dětmi a mládeží školního věku se častěji používá pojem výchova mimo vyučování (Hájek et al., 2008). Za rizikovou mládež podle Matouška et al. (2013) lze označit skupiny mládeže, pro které jsou v období dospívání na základě biologických, psychických, sociálních a kulturních předpokladů a vlivů vytvořeny podmínky pro rizikové chování.

Řešením rizikového chování mládeže je podpora skryté tvořivosti a sociální dovednosti mladých lidí, což povede k jejich soběstačnosti ve výběru pozitivních a konstruktivních způsobů jednání v obtížných situacích (Matoušek et al., 2013). Šimečková a Rejhová (2007) uvádí, že v nejhudších oblastech Zambie jsou „děti ulice“ často týrané, sexuálně zneužívané a často pochází z rozvrácených rodin či z rodin alkoholiků (Šimečková a Rejhová, 2007).

Volnočasové aktivity se považují za nspecifickou primární prevenci. Nspecifická primární prevence představuje veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy (Prevence-info.cz, © 2010-2016). Mezi volnočasové aktivity patří nejrůznější zájmové a vzdělávací kroužky, komunitní a nízkoprahová centra, kluby, sportovní aktivity a soutěže atd. (Kaplánek, 2012). V rámci bilaterálních vztahů uzavřených mezi Českou republikou a Zambií mohou studenti ZSF JU od roku 2004 absolvovat zahraniční stáže v Zambii. Mojžíšová uvádí, že mezi náplň činnosti studentů-stážistů patří plánování dopoledních a odpoledních aktivit pro děti, vedení a udržování kontinuity odpoledních výukových a vzdělávacích programů, pomáhání ve výuce dopoledních výukových a vzdělávacích programů a organizování těchto aktivit atd. (Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2009).

3 METODIKA

3.1 Použitá metoda

Bakalářská práce má charakter teoreticko-empirický. K realizaci empirické části bakalářské práce jsem použila kvalitativní výzkumnou strategii. Miovský (2006) uvádí, že u kvalitativního výzkumu se po stanovení tématu určují výzkumníkem základní výzkumné otázky, které může v průběhu výzkumu modifikovat. Proto je tento typ výzkumu velmi pružný (Miovský, 2006). Výzkumník vyhledává a analyzuje informace, které přispívají k vysvětlení výzkumných otázek, dále provádí deduktivní a induktivní závěry (Miovský, 2006). Sběr dat probíhal metodou dotazování, technikou pozorování, formou semistrukturovaného rozhovoru se studenty-stážisty ZSF JU a sekundární analýzou dat. Při polostrukturovaném rozhovoru si tazatel vytvoří okruhy otázek, na které se účastníků ptá, přičemž je možné měnit jejich pořadí dle libosti tazatele, aby dosáhl co největší výtěžnosti interview (Miovský, 2006).

Výběrový soubor byl tvořen studenty-stážisty ZSF JU, kteří vyjíždějí na stáž do Zambie a spolupracují při realizaci volnočasových aktivit pro děti a mládež, které probíhají ve volnočasových centrech - Kalingalinga, Kasisi, Njovu, o.p.s., a Ngombe. Jednotlivé rozhovory byly prováděny buď v přímém kontaktu s respondentem, nebo přes internet pomocí počítačového programu. Otázky byly sestaveny podle jednotlivých tematických okruhů tak, aby v závěru bylo možné odpovědět na dané výzkumné otázky. Nejdříve jsem si stanovila dva základní tematické okruhy. Prvý okruh byl zaměřen na motivaci a přípravu na stáž v Zambii, a to do jaké míry se vyjíždějící studenti připravovali na stáž, zda byly informace sdělené zahraničním oddělením ZSF JU dostačující, případně kdo byl zprostředkovatelem informací a jakým způsobem a zda si vůbec stážisté předávají informace a zkušenosti mezi sebou. Druhý okruh směřoval k samotnému průběhu stáže a realizace jednotlivých volnočasových aktivit pro děti, které probíhaly v dané organizaci, nebo aktivit připravených stážisty. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon, o jehož použití byli všichni dotazovaní předem informováni. Rozhovory jsem následně doslovně přepsala do textového editoru. Doslovné přepisy včetně audiozáznamů mám uchované ve svém osobním archivu.

Metodou zpracování přepsaných rozhovorů byla kvalitativní obsahová analýza, konkrétně metoda vytváření trsů, abych výroky studentů-stážistů ZSF JU seskupila

do kategorií, jež vznikají na základě podobnosti jednotek (Miovský, 2006). Výsledky jsou prezentovány formou prostého textu.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Pro svoji studii jsem použila 19 rozhovorů. Základní soubor tvořilo celkem kolem 64 stážistů, kteří již stáž v Zambii absolvovali. Osloveni byli respondenti prostřednictvím e-mailových adres, které jsou zveřejněny na stránkách ZSF JU ve zprávách studentů ze zahraničních studijních pobytů a stáží. Celkem 19 respondentů bylo ochotno sdělit informace. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon, o jehož použití byli všichni dotazovaní stážisté informováni. Rozhovory jsem následně doslovně přepsala do textového editoru. Doslovné přepisy včetně audiozáznamů mám uchované ve svém osobním archivu a vzorovou verzi příkládám v příloze č. 4. Výsledný výzkumný vzorek tedy tvoří devatenáct respondentů, kteří mi poskytli informace o způsobu sběru informací ohledně stáže, průběhu jejich stáže v Zambii a o jejich zkušenostech nasbíraných za dobu působení v Zambii.

Záměrně jsem použila metodu samovýběru založenou na principu dobrovolnosti, respektive aktivního projevení zájmu zapojit se do výzkumné studie (Miovský, 2006). Jedná se o situaci, kdy je více potenciálním účastníkům výzkumu nabídnuta možnost zapojení se a je na jejich volbě, zda tak učiní, či nikoli (Miovský, 2006). Základní rozdíl metody samovýběru od metody výběru prostřednictvím institucí nebo záměrného výběru je ten, že oslovujeme skupinu potenciálních účastníků a ti musí aktivně projevit svůj zájem o zapojení se do výzkumu nebo pouze souhlasit s přímou nabídkou k účasti (Miovský, 2006).

4 VÝSLEDKY

4.1 *Rozhovory se studenty-stážisty ZSF JU o přípravě na stáž, spolupráci s dalšími stážisty*

Kvůli zachování anonymity jsem jednotlivé stážisty označila velkými písmeny abecedy A-S.

4.1.1 *Příprava na stáž*

V této části výsledků se zaměřuji na vyhodnocení vlastní přípravy na stáž. Nejprve uvádím osobní motivaci výběru stáže u dotazovaných stážistů, pak způsoby získávání informací a nakonec jejich názor na založení intenzivního kurzu, semináře či předmětu pro vyjíždějící studenty ZSF JU.

a) **Osobní motivace výběru stáže v Zambii**

Dvanáct informantů z devatenácti se shodlo v odpovědích na otázku, co je vedlo k výběru stáže v Zambii, jaká byla jejich motivace, případně zda měli stážisté nějaké doporučení. Tři informanti (B, D a P) odpověděli, že jejich motivací výběru stáže v Zambii bylo cestování a možnost podívat se do vzdálené a exotické země. Čtyři informanti (A, L, O, R) odpověděli, že jejich motivací byl celoživotní sen o cestování po africkém kontinentu a informant O ještě dodává, že jeho druhou motivací byla práce s dětmi. Dva informanti K a N uvádí, že chtěli jet na stáž ještě jednou, jelikož již stáž v zahraničí absolvovali a dodalo jim to odvahu. Tři informanti (I, J a Q) tvrdí, že původně měli záměr jet na stáž do jiné země.

Většina odpovědí se ohledně motivace k výběru na stáž lišila. *Největší motivací bylo porovnat Zambii s Namibií, jestliže se bude sociální práce lišit v těchto zemích, zda bude jiná kultura a prostředí (informant C). Věděla jsem jen, že bych chtěla jet někam, kam bych se asi normálně nepodívala (informant E). Na stáž do zahraničí jsem ale chtěla opravdu jet, protože je to dle mého názoru hodně důležité do budoucna – práce, ale i osobní život – poznání, cestování atd. (informant F). Mojí motivací byla snaha pomoci a touha po dobrodružství (informant G). Jednoznačnou motivací bylo využití zahraničních stáží nabízených ZSF JU a Zambii jsem si zvolila pro její cílovou skupinu*

a roli hrála i nevšednost a exotika této země (informant H). Mojí motivací bylo to, že jsem za první chtěla jet na stáž, po druhé náplň stáže jsem si mohla vytvořit sama ve spolupráci s danou neziskovkou, po třetí byla to stáž, která měla nějaký přínos, nebyl to jen výlet a koukání se, po čtvrté sedla jsem si s paní ředitelkou (informant M). Motivací bylo to, že jsem se chtěla podívat někam jinam, plus abych si zlepšila angličtinu a hlavně to byla problematika rozvojových zemí (informant S).

b) Účast na přednáškách stážistů ZSF JU

Pro přípravu na stáž je velmi důležitý sběr informací o průběhu stáže, o organizaci, pro kterou bude stážista pracovat, o cílové skupině atd. Zprostředkovatelem informací by mělo být v první řadě zahraniční oddělení, následně koordinátor a předešlí stážisté, kteří předávají informace po návratu prostřednictvím zprávy ze stáže, přednášek, osobního setkání nebo nejčastěji elektronickou komunikací.

První otázkou bylo, zda se účastnili před odjezdem na stáž přednášek studentů, kteří již stáž v Zambii absolvovali. Třináct z devatenácti stážistů odpovědělo (B, D, E, G, H, I, J, K, M, N, O, P, Q), že se přednášek studentů nezúčastnili, ale měli o to zájem.

V odpovědi informanta G, M a P se ještě uvádí, že důvodem, proč se žádné přednášky nezúčastnili, bylo to, že v době před jejich odjezdem na stáž se žádná přednáška stážistů/studentů, kteří již stáž v Zambii absolvovali, nekonala.

Šest informantů (A, C, F, L, R a S) odpovědělo, že se zúčastnili pouze jedné přednášky, ale nebylo to těsně před odjezdem na stáž. *Ano, této přednášky jsem se zúčastnila, ale pokud si dobře pamatuji, tak v prvním ročníku (informant F).*

Informant O odpověděl, že se zúčastnil pouze přednášek od pana doktora Kusého.

c) Zprávy studentů ZSF JU ze stáže v Zambii

Na otázku, zda si informanti přečetli zprávy studentů ZSF JU ze stáže v Zambii, třináct informantů z devatenácti odpovědělo, že si minimálně jednu zprávu ze stáží v Zambii přečetli. Tři informanti (I, J a P) odpověděli, že si nepřečetli ani jednu zprávu ze stáže v Zambii. Informant K ve své odpovědi uvádí, že důvodem nepřečtení zpráv studentů

před odjezdem na stáž byl nedostatek času, jelikož byl hned na výběrovém řízení vybrán.

Informanti L a M odpověděli, že si přesně nepamatují na to, zda zprávy od studentů vůbec četli.

d) Organizace a cílová skupina

Další otázkou v rámci přípravy na stáž bylo, zda byli vyjíždějící studenti ZSF JU informováni o organizaci a cílové skupině, se kterou budou v průběhu stáže pracovat, příp. kdo byl zprostředkovatelem těchto informací.

Tři (F, B a S) uvedli, že informace nedostali. Informant B uvádí, že při předávání informací nastaly větší komplikace.

Šestnáct z devatenácti informantů odpovědělo, že byli o organizaci a cílové skupině před odjezdem na stáž informováni. Nejčastějším způsobem sběru informací bylo zahraniční oddělení a stážisté. Šest informantů (A, C, N, P, Q a R) uvádí, že zprostředkovatelem informací byli ve větší míře stážisté. *Psala jsem jedné studentce, která absolvovala stáž v Zambii. Informovala jsem se o aktivitách, které tam probíhají, o počtu dětí a jejich věkovém rozmezí.* Osm informantů (D, E, G, H, J, K, L a O) odpovědělo, že informace jim byly předány ve větší míře od zahraničního oddělení. Ve své odpovědi informant D také uvádí, že kromě zahraničního oddělení si informace dohledával i na webových stránkách organizace Njovu, o.p.s. Informant G také uvádí, že zprostředkovatelem informací byla kromě zahraničního oddělení paní Kusá, manželka tehdejšího ředitele nestátní neziskové organizace, která působila v Zambii. Informant M ve své odpovědi uvedl, že mu informace byly sděleny prostřednictvím osobního setkání s ředitelkou Njovu, o.p.s. Informant I jako jediný z devatenácti stážistů byl informován o průběhu stáže v Zambii přímo od MUDr. Kusého.

e) Náležitosti zařizované stážisty

Na otázku, jakým způsobem jste se připravoval/a na stáž a jaké všechny náležitosti jste před odjezdem musel/a zařizovat, odpovědělo všech devatenáct informantů, že součástí jejich povinné přípravy bylo očkování, příp. doočkování, kupování letenek, pojištění,

výměna peněz, domluva individuálních termínů zkoušek ve škole atd. Součástí odpovědí všech informantů bylo, že při zařizování veškerých náležitostí týkajících se stáže komunikovali se stážisty, se kterými měli společně na stáž jet. Balení zavazadel je velmi subjektivní záležitostí. Šest z devatenácti informantů (A, E, K, L, N a S) odpovědělo, že před odjezdem na stáž kontaktovali své přátele a známé ohledně dárků, materiálů a výtvarných potřeb pro děti. Informant H uvádí, že: *Vzhledem k tomu, že jsem ale měla informace o tom, že tam lze vše potřebné koupit, nic speciálního jsem si nevezla. Na náplň stáže jsem se dopředu nijak nepřipravovala, vše jsem řešila až na místě.*

f) Poučení a prohlášení před cestou do Zambie

Následující otázka se týkala užitečnosti a aktuálnosti obsahu Poučení a prohlášení (Příloha č. 5), které je nutné podepsat před cestou do Zambie. Obsahuje veškeré důležité informace (např. vízum, směnná hodnota místní měny a cena za zboží, povinné a doporučené očkování, zdravotní rizika, bezpečnostní pravidla atd.).²

Na otázku odpovědělo sedm z devatenácti informantů (A, D, I, M, O, Q a S), že informace byly dostatečné.

Pět informantů (B, C, E, P a R) ve svých odpovědích uvedlo, že informace v Poučení a prohlášení nebyly aktuální a považují to za formalitu.

Zbýlých sedm informantů (F, G, H, J, K, L a N) uvedlo, že si na Poučení a prohlášení nepamatuje.

g) Informace sdělované zahraničním oddělením

Na otázku, zda obdrželi nějaké další informace o průběhu stáže od zahraničního oddělení než ty, které jsou uvedeny v Poučení a prohlášení, odpovědělo třináct informantů z devatenácti, že nějaké informace obdrželi a ve většině odpovědí se objevuje, že jim byl předán kontakt na koordinátorku v Zambii. *Chybělo mi lepší představení organizace a nějaký informace, co tam budu dělat* (informant C).

---

² Od roku 2017 je Poučení upraveno ve vztahu k aktuálním požadavkům, neuvádím jej proto, že všichni moji respondenti absolvovali stáž nejdéle do konce roku 2016.

Informant F se ve své odpovědi zmiňuje, že obdržel od zahraničního oddělení jenom minimum informací.

Pět informantů (G, H, I, J a N) odpovědělo, že si nevzpomínají na informace, které obdrželi od zahraničního oddělení. *Nemohu na tuhle otázku odpovědět, protože se na obsah Poučení a prohlášení bohužel nepamatuji* (informant N).

h) Způsob přípravy na náplň činnosti

Třináct informantů z devatenácti odpovědělo, že se aktivně připravovali na náplň stáže před odjezdem na stáž, a to sháněním různých materiálů, výtvarných pomůcek, zjišťováním veškerých informací o programech probíhajících v organizaci, přemýšlením nad inovacemi volnočasových aktivit a přípravou vlastních aktivit a programů pro děti atd. *Do Zambie jsem jela s dárečky pro děti, požádala jsem v KOH-I-NOOR a.s. o sponzorský dar (pastelky a omalovánky), přivezla jsem malé hračky z „kinder vajíčka“* (informant I).

Šest informantů (D, E, F, H, L a S) z devatenácti uvedlo, že před cestou do Zambie nepřemýšlelo nad žádnou inovací. Většina informantů uvedla, že důvodem byl nedostatek času. *Na přípravu nebyl bohužel čas. Byla jsem ujištěna, že v Lusace je dostatek vzdělávacích knih. Vše jsem řešil až na místě* (informant L).

i) Předměty přínosné pro stáž v Zambii

Na otázku, zda byly nějaké předměty, které jsou součástí studijního plánu jejich oboru, přínosné pro přípravu na zahraniční stáž, odpovědělo šest informantů (D, L, M, N, O a R), že jim některé předměty pomohly s přípravou. Informanti ve svých odpovědích uvedli předměty jako např. Anglický jazyk, Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce, Epidemiologie, Základy ošetrovatelství, Psychologie, Sociologie, Komunikace, První pomoc, Sociální antropologie a Metody a techniky výzkumu v sociální práci. Primární informace také získávají studenti v rámci Úvodního soustředění studentů prvních ročníků bakalářských studijních oborů.

Osm informantů (A, B, C, F, H, K, Q a S) ve svých odpovědích uvádí, že s přípravou na stáž jim žádný předmět nepomohl.

Pět informantů (E, G, I, J a P) odpovědělo, že si nevzpomíná, zda pro ně byl vůbec některý z předmětů přínosný.

j) Předmět, seminář nebo intenzivní kurz pro vyjíždějící studenty

Deset z devatenácti informantů (B, C, D, F, J, K, M, N, P a R) si myslí, že by k přípravě na stáž bylo prospěšné založení nějakého intenzivního kurzu, předmětu nebo semináře pro vyjíždějící studenty, jež by se týkal především přípravy na stáž, případně by studenty inspiroval při utváření různých volnočasových aktivit nebo programu. *Já si myslím, že rozhodně ano. Bylo by dobrý, kdyby ten seminář vedla některá ze stážistek, která by s daným člověkem přebrala všechny možný informace a záležitosti, co se týkají Zambie jako takový. Jazyk, kultura, potom čemu se vyvarovat, jak se chovat a příprava přímo na sociální práci jako třeba různé nápady a metodika, jak pracovat s dětma apod. Na jednu stranu, aby měl člověk nějakou přípravu, no na druhou stranu je to improvizace* (informant C). Sedm informantů (A, E, G, H, I, Q a S) uvádí, že založení přípravného intenzivního kurzu, předmětu nebo semináře není potřebné. Dva informanti L a M si nebyli jistí ohledně zavedení intenzivního kurzu, semináře či předmětu pro vyjíždějící stážisty.

4.2 Rozhovory se studenty-stážisty ZSF JU o průběhu volnočasových aktivit

V této části výsledků se zaměřuji na vyhodnocení vlastního průběhu stáže, a to v oblasti organizování volnočasových aktivit pro děti studenty-stážisty. Nejprve uvádím přehled volnočasových aktivit, přínos volnočasových aktivit pro děti, názor stážistů na možnosti zlepšení realizace volnočasových aktivit, příčiny vzniku rizikového chování u lidí v Zambii, způsoby prevence rizikového chování a celkový dojem stážistů ze stáže v Zambii.

4.2.1 Volnočasové aktivity pro děti v Zambii

a) Přehled realizovaných volnočasových aktivit

Další otázkou bylo, kolik volnočasových aktivit pro děti v centru probíhalo. Odpovědi všech informantů se odvíjely od toho, v jakém centru a v jakém časovém období stáž probíhala.

Informant O absolvoval stáž ve dvou volnočasových centrech - „**Chingola Children Centre**“ a **Kasisi**. V centru „**Chingola Children Centre**“ probíhal v roce 2004 ve středu a v pátek „feeding program“, tedy příprava jídla a každé odpoledne se dělaly aktivity pro děti. V centru **Kasisi** se v roce 2004 realizoval „feeding program“ a aktivity pro děti. V roce 2008 probíhaly v centru **Kasisi** volnočasové aktivity a kroužky jako např. šicí a truhlářská dílna, plavání, fotbalový tým.

Čtyři informanti (G, H, I a J) absolvovali stáž v centru „**Kalingalinga Health Centre**“ v roce 2006, 2007, 2009 a 2010. V roce 2006 se realizovaly sportovní aktivity, tvořivé aktivity a preventivní programy. Z preventivních programů byl nejúspěšnější program ve spolupráci s místním Červeným křížem probíhající formou workshopu a přednášky, do kterého byli zapojeni místní lidé a místní organizace. V roce 2007 probíhala každý den odpoledne jiná aktivita jako např. anglický jazyk, matematika, kreslení, sport na hřišti, přednášky na nějaké téma, truhlářská dílna pro starší kluky a šicí kroužek pro holky. V roce 2009 se každý den realizovaly volnočasové aktivity podle předem daného harmonogramu, např. fotbal, olympiáda na základě iniciativy stážistů, vyrábění z keramiky nebo vzdělávání o lidském těle, světě atd. V roce 2010 probíhaly aktivity jako např. fotbal, výtvarné aktivity, zeměpis, základy hygieny a prevence přenosných

chorob, příprava na výstavu v Aliance Francaise, dramatická výchova, ekologická výchova dětí - znečišťování životního prostředí, příprava produktů na Dutch market, projekt týkající se zajištění lékařské péče pro konkrétní dívku, projekt Adopce na dálku.

V centru Ngombe absolvovali v roce 2012 stáž tři informanti (B, F a N). Probíhaly zde nějaké volnočasové kroužky pro děti a mládež (karate, hudební, výtvarný apod.), každý čtvrtek „game time“ jako např. člověče nezlob se, kroužek pro mladé matky, kroužek ruční dílny (výroba vánočních přáníček), dlouhodobý projekt Volba královny a krále krásy a projekt Superstar.

Zbýlých třináct informantů absolvovalo stáž v **Njovu, o.p.s., ve čtvrti Chibolya**.

Na přelomu roku 2007/2008 byl zahájen program Adopce na dálku.

V roce 2012 se podle tří informantů (B, F a N) realizovaly volnočasové aktivity jako výtvarný kroužek, skupina mladých matek, hudební kroužek, herní kroužek, sportovní aktivity (fotbal, basketbal, netbal, volejbal, karate atd.). Aktivity nebyly časově vymezeny a nebyl stanoven časový harmonogram aktivit.

Informant E uvedl, že v roce 2013 probíhaly ruční práce pro nezletilé matky, basketbal a míčové hry.

V roce 2014 se podle informantů A a K realizoval „art club“, „reading club“, „drama club“ pro mladé matky, volejbal, netbal, basketbal, fotbal a „Young mother’s club“, který probíhal dopoledne, ale docházela jenom jedna matka. V „Young mother’s club“ se vyráběly různé výrobky, které se pak prodávaly na trhu.

Čtyři informanti (C, P, Q a S) uvedli, že v roce 2015 se konaly volnočasové aktivity jako např. výtvarný kroužek, čtení, dramatický kroužek („culture“), jehož součástí bylo hraní na bubny a tancování, volejbal, netbal, fotbal, basketbal, ragby a podpůrná skupina pro mladé matky, která měla být změněna na šicí klub, a uvažovalo se o zavedení nových aktivit v nově vybudované tělocvičně. Později se přidaly aktivity jako karate, box, gymnastika, judo a ragby, které nebyly ještě kroužkem a měla se zavést akrobacie jako kroužek. Nakonec byla akrobacie začleněna mezi volnočasové aktivity a zavedení bylo sponzorováno Unicefem. Klub pro mladé matky s dětmi přestával fungovat. Místní učitelka zavedla doučování anglického jazyka dětí a jejich matek.

V roce 2016 se podle informantů D a R realizovaly aktivity jako např. fotbal, rugby, netbal, box s nově otevřenou tělocvičnou a posilovacími stroji, akrobacie, divadelní a hudební kroužek. Klub pro mladé matky s dětmi fungoval a organizovaly se různé preventivní programy - školení místním sociálním pracovníkem pro mladé matky v rámci prevence HIV.

V roce 2005 informanti D a R absolvovali stáž v **centru učňovských kurzů pro sociálně ohroženou mládež v Mongu** a „Little Noah Children´s home“, které spadají pod organizaci Njovu, o.p.s. V centru učňovských kurzů pro sociálně ohroženou mládež v Mongu volnočasové aktivity neprobíhaly. V „Little Noah Children´s home“ bylo 9 dětí a stážistky zde vedly hodiny čtení.

b) Realizace volnočasových aktivit

Na otázku, jaký mají názor informanti na realizaci volnočasových aktivit, které probíhaly v centru, čtrnáct z devatenácti informantů odpovědělo, že realizace aktivit je úspěšná, dobře zorganizovaná, přínosná a účast na aktivitách je velmi vysoká. *Myslím, že volnočasové aktivity jsou pro děti přínosné. Děti nemusejí svůj volný čas trávit na ulici a „poflakovat“ se, ale mohou se věnovat smysluplným činnostem, trávit čas mezi svými vrstevníky, učí se novým dovednostem nebo například spolupracovat se svými spoluhráči, učit se férové hře – tyto věci se na ulici nenaučí, protože tam není nikdo, kdo by je naučil* (informant Q).

Čtyři informanti (B, G, H a R) mají názor, že realizace volnočasových aktivit je nekoordinovaná. Důvodem je podle nich především nedodržování časového harmonogramu nebo fakt, že se stážisté v centru hodně střídají a tříměsíční stáž je pro zavedení a rozběhnutí jimi zavedené volnočasové aktivity velmi krátká doba. *Co se týče mojí zkušenosti, tak vnímala jsem to tak, že to bylo hodně nárazové, dělo se hodně věcí v krátký čas. Byla do toho zapojena spousta lidí, kteří pak odjeli, nikdo nikomu nic nepředal. Šlo jenom o to, že děti se zabavily na nějaký čas a nějaký hlubší význam jsem v tom neviděla* (informant B).

Informant M se zdržel odpovědi.

c) **Přínos volnočasových aktivit pro děti**

Další kladenou otázkou bylo, zda přispívají aktivity organizované centrem podle informantů ke vzdělanosti, rozvoji zručnosti, zdravému životnímu stylu, percepci, tvořivosti, způsobu myšlení a logického uvažování dítěte. Patnáct z devatenácti informantů odpovědělo, že volnočasové aktivity přispívají k vývoji dítěte. *Aktivity v centru určitě přispívají ke vzdělanosti, díky dopolednímu vyučování, které děti mohou navštěvovat, se naučí číst, psát, počítat, jinak tuto možnost v podstatě nemají. Ostatní aktivity pomáhají dětem k rozvoji tvořivosti, zručnosti (výtvarný kroužek), ale také se během sportovních aktivit děti učí sportovnímu chování a spolupracovat se svým týmem* (informant Q).

Informant B a H se spíše přiklání k tomu, že realizace může určitou mírou ovlivnit vývoj dítěte, ale z dlouhodobého hlediska je větší předpoklad, že si z toho dítě moc neodnáší. *Určitou mírou možná přispívají, ale v dlouhodobém hledisku si z toho děti moc neodnesou. Mají svůj životní styl, který je pevně zakořeněn, a námi realizované aktivity jsou pro ně spíše zpestřením všedních dnů než vzdělávacím a výchovným prostředkem* (informant H).

Informanti M a G se k otázce odmítli vyjádřit.

d) **Přehled návštěvnosti jednotlivých volnočasových aktivit**

Na otázku, která aktivita byla podle stážistů nejnavštěvovanější a na které se naopak účastnilo nejméně dětí, odpovědělo deset informantů (B, C, D, E, F, G, O, R, Q a S), že nejvíce navštěvované byly sportovní odpolední aktivity. Ze sportovních aktivit se podle odpovědí informantů nejvíce dětí účastnilo netbalu, volejbalu a fotbalu. Oblíbenou volnočasovou aktivitou byl podle informantů I, O, R a Q výtvarný kroužek. Informanti J, N a P odpověděli, že všechny odpolední aktivity byly navštěvované. Informant A uvádí, že: *Návštěvnost aktivit byla různá podle dne v týdnu, ale také podle nálad dětí. Nejméně navštěvovanou aktivitou je podle informanta D dramatický kroužek, podle informanta F knihovna a čtecí kroužek, podle informanta J šicí a truhlářská dílna, podle informanta N se děti účastní nejméně nových aktivit, podle informanta C, Q a S kroužek čtení a podle informanta R basketbal. Informant M se zdržel odpovědi.*

e) Názor stážistů na možnosti zlepšení realizace volnočasových aktivit

Na otázku, zda je potřebné změnit nebo vylepšit některé volnočasové aktivity v centru, odpovědělo pět informantů (C, D, H, I a R), že není nutné striktně zavádět pravidla a měnit organizování volnočasových aktivit. Jedenáct informantů (A, B, F, G, J, N, O, P, Q, R a S) odpovědělo, že je nutné vylepšit organizaci volnočasových aktivit zavedením pevných pravidel a řádu. Také uvedli, že důraz by měl být kladen na místní personál, protože zná životy místních lidí, vytváří pravidla na základě místních lidí. Efektivnější realizaci by prospěly větší prostory, venkovní prolézačky jako např. trampolína, hrazdy, opičí dráhy atd., větší množství materiálu, vylepšení klubu pro mladé matky s dětmi a chybí tam sociální pracovník. Tři informanti se k otázce nevyjádřili.

f) Časový harmonogram volnočasových aktivit

Názory stážistů na efektivnost stanoveného časového harmonogramu jednotlivých volnočasových aktivit se odvíjely od toho, kdy a kde informanti stáž absolvovali. Otázka je úzce spjatá s realizací volnočasových aktivit. **V centru Kasisi** byl časový harmonogram podle informanta O nastaven dobře a změna není potřebná. **V centru Kalingalinga** byl podle informantů H, I a L dobře nastavený, dětem vyhovoval a změna není potřebná. Podle informanta G nebyl harmonogram v době jeho stáže nastaven. **Ve volnočasovém centru Njovu, o.p.s., ve čtvrti Chibolya** byl časový harmonogram podle devíti informantů (A, B, C, E, F, H, N, Q a S) nastaven dobře. Čtyři informanti (D, K, P a R) uvedli, že časový harmonogram v Njovu, o.p.s., ve čtvrti Chibolya je sice vyvěšen, ale nekoresponduje se skutečností. Informant M se k otázce nevyjádřil.

g) Vnitřní řád a předpisy v rámci volnočasových aktivit

V centru Kasisi byly podle informanta O pravidla striktně daná. *Ano, pravidla jsme měli striktně dané. Děti, které neuměly číst, se zapisovaly na velkou tabuli (zavedla jsem to já). Řád musí být jasný a opakovaný* (informant O).

Informanti G a I uvádí, že v **centru Kalingalinga** sice nebyl stanoven vnitřní řád, ale děti se chovaly podle jistých pravidel. Informanti H, J a L tvrdí, že v centru Kalingalinga byl stanoven vnitřní řád. *Konkrétně si vybavuji pouze přesný začátek, kdy kdo přišel pozdě, nemohl se již aktivit zúčastnit. A dodržování určité kázně během aktivit* (informant H).

Podle informantů A, B, D, E, H, K, N, Q a R byl v **centru Njovu, o.p.s., ve čtvrti Chibolya** stanoven vnitřní řád a pravidla, kterými se děti i pracovníci řídili. Informanti C, F, P a S odpověděli, že v centru Njovu, o.p.s., ve čtvrti Chibolya nebyl stanoven vnitřní řád.

h) Motivace dětí k pravidelnému docházení do školy a na volnočasové aktivity

V **centrech Kalingalinga, Kasisi a Njovu, o.p.s., ve čtvrti Chibolya** je pro děti velkou motivací podle informantů B, C, D, H, J, K, P a S **slovní ohodnocení, pochvala a dobré známky či vysvědčení**. Žáci, kteří mají nejlepší vysvědčení a sportovní výkony, pak dostávají dárky. Informanti C, E, G, H, I, J, K, M, P a S uvedli, že největší motivací pro děti je **program Adopce na dálku**. Děti se snaží mít dobré studijní výsledky a chování, aby pak získaly sponzora a byly zařazeny do programu. Informanti A, B, C, D, G, H, K a Q odpověděli, že motivací vedoucí ke zvýšení aktivity a snaživosti je také **materiální odměna**, především za vysvědčení, jako uvádí informant C: *V období naší stáže se zrovna v dubnu rozdávalo vysvědčení a děti dostávaly i odměnu materiální (puzzle, pastelky, zubní pasty, rýži) - dostaly věci, které jsou praktické*. Dalším motivem ke snaživosti podle informantů B, C, K a O je možnost účastnit se se svým sportovním týmem **na místní soutěži** - nejpoblárnější je netbalový tým a fotbalový tým.

Informant N tvrdí, že: *To je právě na tom to krásný, že nijak. Tam se „nejede“ na výkon - jediný výkon je tam to, kdo bude rychleji u míče*.

Informant F odpověděl, že si nemyslí, že jsou děti nějakým způsobem motivované.

i) Volnočasové aktivity zavedené stážisty

Informant O uvedl, že v centru Kasisi v roce 2004 vedl celkem dva projekty - preventivní program prevence HIV/AIDS a **projekt Pochod za mír a násilí**. Na projekt Pochod za mír a násilí děti vyrobily vlajku Zambie.

V centru Kalingalinga v roce 2006 probíhal **preventivní program s místním Červeným křížem** formou přednášky a workshopu. Informant G uvádí, že pomáhal při organizaci preventivních přednášek na vybraná témata.

Na základě iniciativy informanta J se v roce 2007 v centru Kalingalinga realizovaly **besedy o životě dětí po celém světě, etnické variabilitě a zvycích, povídání o bezpečnosti na silnicích**. Informant J chtěl původně zavést tkaní na dřevěných rámečcích jako volnočasovou aktivitu, ale nakonec učil děti šít a pracovat se dřevem.

V centru Kalingalinga v roce 2009 vedl informant H přednášku o problematice HIV, která neměla velký ohlas. *Zavedla jsem **povinné mytí rukou před jednotlivými aktivitami** - děti si lavor, vodu a mýdlo připravovaly samy, vždy tak utvořily frontu. Více se pak zajímaly o rizika přenosu chorob - těmto rizikům se pak vyvarovaly. Většina se zaměřovala na **téma znečišťování** - děti se tím dozvíдалy více o prostředí, ve kterém žijí, **o skládkách**, které obyvatelé tvoří a ony si pak na nich hrají, o rozkladu jednotlivých materiálů a také o možné recyklaci - výstava v Aliance Francaise byla celá z recyklovatelných materiálů, případně měla znázorňovat ekologii* (informant L).

V Njovu, o.p.s., ve čtvrti Chibolya v roce 2012 se podle informanta B dále realizovala **aktivita preventivního rázu pro mladé matky s dětmi**. Náplní byla výroba rukodělných výrobků, které následně prodávaly. V průběhu výroby se probírala různá preventivní témata. Informant N uvádí, že v průběhu stáže se ve srovnání s aktivitami v Njovu, o.p.s., ve větší míře realizovaly projekty v Ngombe - **Královna krásy a Superstar**.

V roce 2013 se informant E podílel na výzkumu v Mongu a v Njovu, o.p.s., děti naučil anglickou píseň, která se jmenovala „*My aunt, Uva has many chickens*“.

V roce 2014 se dva informanti A a K podíleli na **znovuobnovení klubu pro mladé matky s dětmi**, který se pak změnil v šicí klub, a zavedli **pravidelné kluby čtení**.

Připravila jsem si před odjezdem na stáž **učební individuální plán**, který spočíval v tom, že jsem si brávala jenom jedno dítě do knihovny, kde jsme spolu **četly a učily se anglické slovíčka - My house z evropské učebnice**. Některé děti vůbec neznaly některé předměty v domě, protože je doma neměly (informant K).

V roce 2015 informant Q realizoval **besedy na různá témata**, např. o problematice HIV, odborném vzdělávání, pracovním uplatnění, problematice drog atd. Nápomocné mu byly brožurky, kde byla problematika znázorněna na nějakém příběhu, a s dětmi pak vedly diskuze o aktérech daného příběhu.

V roce 2015 informanti C a P založili v centru **kroužek gymnastiky** spojeného s aerobikem, rozvedli **výtvarný a čtecí kroužek**, hráli s dětmi frisbee a v rámci preventivního programu organizovali **besedu o první pomoci, o nemocích a jejich prevenci**.

Informant S odpověděl, že v roce 2015 se podílel na **organizování vánočního programu**. *24. prosince proběhl vánoční program pro kolem 126 dětí - sehnali jsme dárky přes fundraising a z finančních zdrojů organizace, pekli jsme perníčky, byl tam i Santa Claus* (informant S).

V roce 2016 se informant D zmiňuje, že se podílel na **založení nohejbalu** (Příloha č. 3 - Fotografie č. 4), **preventivní akci proti malárii**, při které se rozdávaly dětem a jejich rodinám moskytiéry a různé ochranné pomůcky.

V roce 2016 organizoval informant P a S **vánoční party** pro asi 400 dětí, ale původně jich mělo být kolem 200. Party se konala 24. prosince. Dárky sehnali prostřednictvím fundraisingu, které sami realizovali. Informant P a S také **obnovili knihovnu a klub pro mladé matky s dětmi**, kde opravili šicí stroje a začali šít látkové batůžky.

j) Financování aktivit a projektů volnočasových center

Na otázku, zda byli stážisté informováni o financování projektů jednotlivých center, odpovědělo jedenáct stážistů (A, C, F, G, H, I, J, K, P, R a S), že jim byly jenom částečně sděleny informace o financování jednotlivých projektů.

Pět informantů (E, L, M, O a Q) bylo s financováním obeznámeno. *Ano, koordinátorka se mnou řešila opravdu vše. Navíc jsem se účastnila snahy o zajištění finanční podpory projektu přímo v Zambii a zajistili jsme publikování aktivit v Lusackých novinách a v televizi. Na výstavu jsme zvali také ambasadory ze všech ambasad, které se v Lusace nacházejí, a to publicitu zvýšilo* (informant L).

Informant N byl obeznámen s financováním projektu a aktivit až na druhé stáži.

Dva informanti (B a D) uvedli, že jim nebyly sděleny žádné informace o financování projektů. *Vůbec jsem o tom informována nebyla. Dohledávala jsem si o tom na internetu z výročních zpráv* (informant B).

4.2.2 Rizikové chování u dětí v Zambii

a) Příčina vzniku rizikového chování

Na otázku, co je podle stážistů příčinou rizikového chování u dětí v Zambii, se v odpovědích devíti informantů nejčastěji objevují **finanční problémy** (informanti A, C, E, H, I, L, M, O, Q). Dalšími příčinami je **chudoba** (D, F, K, N, R a S), **rodinná situace a osiření dětí** (A, D, F, I, M a Q), **vláda, zdravotnictví, sociální a školní systém Zambie** - špatná forma výuky a chybějící předškolní vzdělávání (E, F, L, M, O a S), **nízká dostupnost volnočasových center a institucí pro děti** (A, B, K, N, Q a R) a **neochota místních lidí změnit jejich způsob života** (F, G, H, I, O a Q). Pět informantů (C, D, O, R a S) ve svých odpovědích uvádí, že podle nich je další příčinou rizikového chování u dětí **nedostatek místních sociálních a terénních pracovníků**. Někteří informanti uvedli jako další příčiny rizikového chování **snadný přístup k alkoholu a návykovým látkám** (O, R a S), **nemoci** (E, F a R), **nedostatečnou hygienu** (D, E a M), **nízkou informovanost** (E a J), **nízkou gramotnost** (H), **prostituci** (R) a v neposlední řadě životní **nejistotu místních lidí** (S).

b) Prevence rizikového chování u dětí v Zambii

Na otázku, týkající se prevence rizikového chování při realizaci volnočasových aktivit, odpověděli všichni informanti, že prevence je uplatnitelná a považují existenci volnočasových center za důležitou součást systému prevence. *Určitě prevence je*

uplatnitelná. Už jen to, že centrum existuje a snaží se stahovat děti z ulice a učit je trávit čas smysluplně je velkým plusem a velkou prevencí proti sociálně patologickým jevům. Myslím, že všechny tři formy prevence jsou v Zambii možné. Jako příklad uvedu drama klub, kde se dají ztvárnit různé situace, se kterými se lidé v Zambii potýkají (informant A).

4.2.3 Celkový dojem ze stáže

Otázka, týkající se zkušeností stážistů ze stáže v Zambii a jejich názoru na to, zda by chtěli absolvovat stáž znovu, je velmi subjektivní záležitostí. Většina stážistů odpověděla, že by chtěli jet určitě na stáž znovu, protože jim to přineslo mnoho pozitivních zkušeností jako např. zlepšení jazykových a komunikačních dovedností, rozšíření vědomostí, osobní rozvoj a přestavbu dosavadního hodnotového žebříčku, sebekontrolu, sebepoznání a sebejistotu, pracovní zkušenosti, zlepšení organizačních dovedností, odvalu cestovat, nové zážitky a nové přátele atd.

Stáž mi přinesla větší samostatnost a sebejistotu, zlepšení komunikačních dovedností, zdravou skepsi k většině projektů rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, prohloubení koordinačních a pedagogických dovedností, velkou pokoru a úctu k místním lidem. Nyní bych už nikam nejela. Mám za sebou tři roky práce jako humanitární pracovník a stačilo (informant M).

Osm informantů D, E, G, H, J, K, P a R ve svých odpovědích uvedlo, že stáž by možná chtěli absolvovat znovu, ale spíše v jiné organizaci nebo jiné krajině.

Stáž v Zambii bych klidně ráda znovu absolvovala, ale pod jiným vedením a jinou organizací (informant H).

5 DISKUZE

Sběr dat probíhal metodou dotazování, technikou pozorování, formou polostrukturovaného rozhovoru se studenty-stážisty ZSF JU a sekundární analýzou dat. Výzkumný vzorek byl složen z devatenácti respondentů, kteří mi poskytli informace o průběhu a realizaci jejich stáže v Zambii a o jejich zkušenostech nasbíraných za dobu působení v Zambii.

Ke zkreslení výsledku mohlo dojít hned z několika důvodů - dřívější absolvování stáže v jiné krajině, jejich původním záměrem bylo vycestovat na stáž do jiné země, než je Zambie, krátké časové trvání stáže nebo absolvování stáže již před několika lety. Také je třeba brát v úvahu, že výzkumu se zúčastnilo pouze devatenáct stážistů z celkového počtu 64 stážistů, kteří se již stáže v Zambii zúčastnili. Zajímavé by bylo porovnání názoru všech stážistů na realizaci volnočasových aktivit, přičemž bychom se zaměřili na konkrétní období a místo výkonu stáže.

Výzkum se dělí do dvou okruhů. První okruh se týkal motivace vyjíždějících studentů ZSF JU, jejich přípravy na náplň činnosti, způsob sběru informací o průběhu stáže od stážistů, kteří již stáž v Zambii absolvovali. Výsledkem této části bylo, že většina informantů byla motivována na základě osobního přesvědčení a celoživotního snu vycestovat do jedné z nejchudších zemí světa. Většina informantů uvedla, že v rámci přípravy byla o organizaci, cílové skupině a náležitostech (očkování, pojištění, zakoupení letenek atd.) před odletem informována zahraničním oddělením. Třináct informantů z devatenácti se aktivně na náplň činnosti připravovalo, a to sháněním různých materiálů, zjišťováním veškerých informací o programech probíhajících v organizaci, přemýšlením nad inovacemi volnočasových aktivit a přípravou vlastních aktivit a různých programů pro děti v Zambii. Součástí prvního okruhu výzkumu bylo zjišťování užitečnosti, efektivnosti a přínosu jednotlivých předmětů pro stáž, které odpovídají studijnímu oboru konkrétních stážistů. Výsledkem bylo, že jenom šest informantů uvedlo, že byly některé předměty přínosné k přípravě na stáž, jako jsou: Anglický jazyk, Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce, Epidemiologie, Základy ošetrovatelství, Psychologie, Sociologie, Komunikace, První pomoc, Sociální antropologie, Metody a techniky výzkumu v sociální práci. Primární informace také získávají studenti v rámci Úvodního soustředění studentů prvních ročníků bakalářských

studijních oborů. Devět z devatenácti informantů je toho názoru, že by bylo vhodné v souvislosti se stážemi připravit pro vyjíždějící studenty ZSF JU nějaký seminář nebo kurz, který by byl veden stážisty ve spolupráci se zahraničním oddělením.

Druhý okruh se týkal průběhu volnočasových aktivit probíhajících v centru Chingola „Children center“, Kasisi „Children's home“, Kalingalinga „Health centre“, Njovu, o.p.s. – především v „Youth centre“ v čtvrti Chibolya. V „Youth centre“ v čtvrti Chibolya se ze všech center nejvíce realizují sportovní aktivity jako např. netbal, fotbal, akrobacie, box, judo, karate, volejbal, ragby a basketbal. Podle čtrnácti informantů je realizace volnočasových aktivit úspěšná a dobře organizovaná, přínosná a účast na aktivitách je velmi vysoká. Jedenáct informantů v návaznosti na úspěšnost a efektivnost realizace aktivit uvedlo, že k udržení účasti na volnočasových aktivitách je nutné stanovit pevná pravidla a řád. Důležité je také klást důraz na místní personál, protože zná životy místních lidí a místní lidé k nim zachovávají respekt a úctu. Adamcová et al. (2006) tvrdí, že jedním z hlavních principů africké kultury je kolektivismus, který se i v Zambii ve velké míře prosazuje.

Deset z devatenácti informantů uvedlo, že nejnavštěvovanějšími aktivitami byly v centrech především aktivity sportovního rázu jako např. netbal (Příloha č. 3 - Fotografie č. 2), fotbal (Příloha č. 3 - Fotografie č. 1) a volejbal. Další nejvíce obsazenou aktivitou byl výtvarný kroužek (Příloha č. 3 - Fotografie č. 3). Nejméně se podle informantů děti účastnily kroužku čtení. Časový harmonogram a vnitřní řád byly podle většiny informantů v centru dobře nastaveny a v zásadě se dodržovaly.

Dalším výsledkem bylo, že patnáct z devatenácti informantů odpovědělo, že volnočasové aktivity probíhající v centru jsou přínosné pro harmonický vývoj dítěte. Hájek et al. (2008) uvádí, že, ve výchově mimo vyučování hrají důležitou roli funkce výchovná, zdravotní, sociální a preventivní. Výchovně-vzdělávací funkce uspokojuje a kultivuje potřeby, usměrňuje, uspokojuje, rozšiřuje a prohlubuje zájmy a rozvíjí specifické schopnosti vychovávaných jedinců (Hájek et al., 2008). Podle Pávkové (2014) je zdravotní funkce výchovy mimo vyučování důležitá při podporování zdravého duševního a sociálního vývoje vychovávaných jedinců prostřednictvím organizování volnočasových aktivit. Dítě může v rámci sociální funkce výchovy mimo vyučování navazovat sociální vztahy, přijímat nové postoje a názory, tedy utvářet sociální role (Pávková, 2014).

Motivací dětí v centru byl podle většiny informantů program Adopce na dálku, který je dle Mojžíšové a Velemínského (2009) koordinován od roku 2010 neziskovou organizací Njovu, o.p.s. Velkou motivací je podle informantů také slovní ohodnocení, pochvala, dobré známky a materiální odměna. Čtyři informanti uvedli, že možnost účastnit se se svým sportovním týmem na místní soutěži také přispívá ke zvýšení snaživosti dětí.

Rizikové faktory jsou činitelé, které mají negativní dopady na zdraví a kvalitu života jedince (Matoušek et al., 2013). Šimečková a Rejhová (2007) uvádí, že v nejchudších oblastech Zambie jsou „děti ulice“ často týrané, sexuálně zneužívané a často pochází z rozvrácených rodin či z rodin alkoholiků. Devět informantů uvedlo, že příčinou rizikového chování u dětí v Zambii jsou především finanční problémy. Další příčinou rizikového chování jsou podle informantů chudoba, rodinná situace a osiření, sociální, zdravotní a školní systém Zambie, nízká dostupnost volnočasových aktivit pro děti, způsob života místních lidí či nedostatek sociálních pracovníků, alkohol, návykové látky, nemoci, nedostatečná hygiena, nízká informovanost či prostituce. Podle mého názoru rizikové chování lidí pramení z chudoby a finančních problémů.

Nespecifická primární prevence představuje veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy (Prevence-info.cz, © 2010-2016). Z výzkumu bylo zjištěno, že všechny volnočasové aktivity, které stážisté založili, znovuobnovili nebo rozvinuli, se považují za prevenci. Většina informantů uvedla, že se v rámci realizace aktivit věnovala preventivním programům, či přednáškám ohledně prevence HIV/AIDS, jež je nutná ke snížení počtu nakažení HIV/AIDS především u mladých lidí v Zambii. Počet lidí nakažených HIV/AIDS je podle UNAIDS (© 2017) oproti roku 1990 mnohem vyšší (viz. kap. 1.5.3). V rámci prevence byl stážisty založen klub pro mladé matky s dětmi s názvem „Young mother's club“. Podle většiny informantů neměl klub velkou účast matek, ale snažili se matky přilákat tím, že matky mají možnost vydělat peníze prostřednictvím fundraisingu ručně vyráběných produktů. Prevence rizikového chování je při realizaci volnočasových aktivit podle všech stážistů v Zambii velmi významná a stážisté považují existenci volnočasových center za důležitou součást systému prevence.

6 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zaměřila na volnočasové aktivity pro děti v Zambii pohledem studentů-stážistů ZSF JU, kteří již stáž v Zambii absolvovali.

Bakalářská práce má charakter teoreticko-empirický. V praktické části jsem uplatnila kvalitativní výzkumnou strategii s použitím metody dotazování, techniky pozorování, formou polostrukturovaného rozhovoru se studenty-stážisty ZSF JU a sekundární analýzou dat. Sběr dat probíhal formou polostrukturovaného rozhovoru s devatenácti studenty-stážisty ZSF JU, kteří již stáž v Zambii absolvovali.

Stanoveny byly dva hlavní cíle. Prvním bylo zmapování stávajících volnočasových aktivit pro děti v Zambii, které byly a jsou v současnosti realizovány studenty-stážisty ZSF JU. Druhým hlavním cílem bylo zmapování spolupráce, koordinace a kooperace mezi studenty-stážisty ZSF JU, kteří odjíždí do Zambie a těmi, kteří tam již byli. Hledala jsem odpovědi na tři výzkumné otázky: 1. Jaké volnočasové aktivity realizují studenti-stážisti v rámci svých stáží v Zambii? 2. Mají studenti-stážisti možnost realizovat nové volnočasové aktivity? 3. Jakým způsobem jsou předávány informace o průběhu stáží mezi studenty-stážisty, kteří se na stáž připravují a těmi, kteří ji již absolvovali?

Stanovených cílů bylo dle mého názoru dosaženo. Z výsledků výzkumu vyplývá, že mezi vyjíždějícími stážisty a předešlými stážisty jsou předávány aktuální informace o průběhu stáže prostřednictvím osobního setkání či internetové komunikace. Přínosem jsou i přednášky ohledně zahraničních stáží ze Zambie, které jsou přímo vedeny stážisty, nebo veřejně přístupné zprávy studentů ze stáže v Zambii. Většina informantů uváděla, že jsou v první řadě informováni zahraničním oddělením ZSF JU o základních náležitostech přípravy na stáž, poté je jim předán kontakt na koordinátorku v Zambii, která jim sděluje další potřebné informace. Veškeré informace ohledně víz a peněz, očkování, pojištění, bezpečnosti, stravování, zdravotních rizik a dalšího by měly být uvedeny v Poučení a prohlášení před cestou do Zambie, jež vystavuje k podpisu a aktualizuje zahraniční oddělení ZSF JU. Názory informantů nebyly jednotné. Sedm z devatenácti informantů odpovědělo, že informace v Poučení a prohlášení byly dostatečné. Pět informantů ve svých odpovědích uvedlo, že informace v Poučení a prohlášení nebyly aktuální a považují to za formalitu. Zbylých sedm informantů uvedlo, že si na Poučení a prohlášení nepamatuje.

Ve výzkumné části jsem se informantů dotazovala, zda byly některé předměty přínosné a užitečné při přípravě na stáž. Jenom šest informantů odpovědělo, že předměty v rámci studijního plánu byly pro stáž přínosné. Osm informantů je opačného názoru a myslí si, že žádný z předmětů nebyl užitečný a přínosný pro stáž. Zbýlých pět informantů si nepamatovalo, zda jim byl nějaký z předmětů užitečný. Devět z devatenácti informantů je toho názoru, že by bylo vhodné v souvislosti se stážemi připravit pro vyjíždějící studenty ZSF JU nějaký seminář nebo kurz, který by byl veden stážisty ve spolupráci se zahraničním oddělením.

Třináct informantů z devatenácti se aktivně na náplň činnosti připravovalo, např. sháněním různých materiálů, výtvarných pomůcek nebo přípravou pro realizaci vlastní volnočasové aktivity. Výzkumem bylo také zjištěno, že všem dotazovaným stážistům byl udělen prostor pro realizaci nových i současně probíhajících volnočasových aktivit nebo jejich znovuoobnovení. Většina informantů uvedla, že se v rámci realizace aktivit věnovala preventivním programům, přednáškám či besedám ohledně prevence HIV/AIDS, jež je nutná ke snížení počtu nakažení HIV/AIDS především u mladých lidí v Zambii. Deset z devatenácti informantů uvedlo, že nejnavštěvovanějšími aktivitami byly v centrech především aktivity sportovního rázu jako např. netbal, fotbal a volejbal a výtvarný kroužek. Nejméně se podle informantů děti účastnily kroužku čtení. Časový harmonogram a vnitřní řád byly podle většiny informantů v centru dobře nastaveny a v zásadě se dodržovaly.

Ke snaživosti a výkonnosti dětí přispívá ve velké míře podle většiny informantů program Adopce na dálku. Velkou motivací je podle informantů také slovní ohodnocení, pochvala, dobré známky a materiální odměna. Čtyři informanti uvedli možnost účastnit se se svým sportovním týmem na místních soutěžích.

Jak je z výzkumu patrné, nejčastějšími rizikovými faktory ohrožující děti a mládež jsou finanční problémy, chudoba, osiření, nízká dostupnost volnočasových aktivit pro děti a sociální, školní a zdravotní systém Zambie. Prevence rizikového chování je při realizaci volnočasových aktivit podle všech stážistů v Zambii velmi významná a stážisté považují existenci volnočasových center za důležitou součást systému prevence.

Podle stážistů je realizace volnočasových aktivit úspěšná a dobře organizovaná. Jedenáct informantů v návaznosti na úspěšnost a efektivnost realizace aktivit uvedlo, že

k udržení účasti na volnočasových aktivitách je nutné stanovit pevná pravidla a řád. Důležité je také klást důraz na místní personál, protože zná životy místních lidí a místní lidé k nim zachovávají respekt a úctu.

Celkový dojem stážistů a přínos stáže pro jejich budoucí osobní růst a pracovní uplatnění byl pozitivní a většina stážistů odpověděla, že by chtěla absolvovat určitě stáž znovu. Tříměsíční stáž v Zambii jim přinesla mnoho pozitivních zkušeností jako např. zlepšení jazykových a komunikačních dovedností, rozšíření vědomostí, osobní rozvoj a přestavbu dosavadního hodnotového žebříčku, sebekontrolu, sebepoznání a sebejistotu, pracovní zkušenosti, zlepšení organizačních zkušeností, odvahu cestovat, nové zážitky a nové přátele atd.

Otázkou zůstává, zda by výzkum přinesl stejné výsledky, kdyby byl aplikován na větší nebo celkový počet informantů, nebo kdyby výzkumné šetření probíhalo hned po návratu stážistů ze stáže.

Práce může sloužit jako zpětná vazba nejen pro pracovníky a vedení center, ve kterých byly realizovány jednotlivé volnočasové aktivity a preventivní programy stážisty ZSF JU, ale i pro zahraniční oddělení, jež stáže v Zambii zabezpečuje a finančně podporuje.

7 SEZNAM LITERATURY

1. ADAMCOVÁ, L. et al., 2006. *Úvod do rozvojových studií*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 297 s. ISBN 80-245-1057-x.
2. AFRICAN COMMISSION ON HUMAN AND PEOPLE'S RIGHTS, © 2017. *The African Charter on the Rights and Welfare of the Child* [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.achpr.org/instruments/child/>
3. ASOCIACE VZDĚLAVATELŮ V SOCIÁLNÍ PRÁCI, 2009. Sociální práce a rozvojová pomoc. *Sociální práce/Sociálna práca: časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. 9(4), 40-39. Brno. ISSN 1213-6204.
4. BÍNOVÁ, Š., 2006. *Komplexní přístup k poruchám chování u dětí a adolescentů* [online]. Praha [cit. 2016-11-23]. Dostupné z: <http://zdravi.euro.cz/clanek/priloha-lekarske-listy/komplexni-pristup-k-porucham-chovani-u-deti-a-adolescentu-172877>
5. ČESKÁ ROZVOJOVÁ AGENTURA., 2009. *Zambie* [online]. [cit. 2016-09-12]. Dostupné z: <http://www.czechaid.cz/zeme/zambie/>
6. ČESKO-BRITSKÁ o.p.s., © 2009-2011. *Historie dětských práv* [online]. Brno [cit. 2016-11-24]. Dostupné z: <http://www.prava-ditete.cz/temata/historie-detskych-prav/>
7. ČESKÝ VÝBOR PRO UNICEF, © 2004-2016. *Úmluva o právech dítěte*. [online]. [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete>
8. FRIČ, P., POSPÍŠILOVÁ, T. et al., 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: AGNES. 263 s. ISBN 978-80-903696-8-9
9. GARI, S. et al., 2004. Sex differentials in the uptake of antiretroviral treatment in Zambia. *AIDS Care - Psychological and Socio-Medical Aspects of AIDS/HIV*. 26(10), 1258-1262, doi: 10.1080/09540121.2014.897911.
10. HÁJEK, B., HOFBAUER B., a PÁVKOVÁ, J., 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.
11. HOCH, T., 2007. *Základy rozvojové pomoci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 152 s. ISBN 978-80-7368-370-2
12. HULEC, O., OLŠA, J., 2008. *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi*, Praha: NLN-nakladatelství Lidové noviny. s. 342-403. ISBN 978-80-7106-952-2

13. KAPLÁNEK, M., 2012. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál. 176 s. ISBN 978-80-262-0450-3.
14. KRAUS, B., HRONCOVÁ, J., 2010. *Sociální patologie*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 325. ISBN 978-80-7435-080-1
15. MATOUŠEK, O. et al., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7
16. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY, © 2010-2016. *Základní princip primární prevence*. Prevence-info.cz: Prevence rizikového chování [online]. [cit. 2016-12-28]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/zakladni-princip-primarni-prevence>
17. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY, © 2010-2016. *Nespecifická primární prevence*. Prevence-info.cz: Prevence rizikového chování [online]. [cit. 2016-12-28]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/p-prevence/nespecificka-primarni-prevence>
18. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY., © 2015. *Volnočasové aktivity*. [online]. [cit. 2016-09-12]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/volnocasove-aktivity.aspx>
19. MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ ČESKÉ REPUBLIKY, 2015. *Zahraniční rozvojová spolupráce*. [online]. [cit. 2016-09-12]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/dalsi_zeme/zambie_prehled_projektu_zrs_cr.html
20. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
21. MURRAY, L. K. et al., 2013. An evaluation of trauma focused cognitive behavioral therapy for children in Zambia. *Child Abuse and Neglect*. 37(12), 1175-1185, doi: 10.1016/j.chiabu.2013.04.017.
22. NĚMEC J., 2008. *Africa online.cz: Zambie* [online]. [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2008022201>
23. NJOVU, o.p.s., © 2017. *Adopce na dálku*. [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.njovu.cz/project/adopce-na-dalku>
24. NJOVU, o.p.s., © 2017. *O Zambii* [online]. [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.njovu.cz/o-zambii/>
25. PÁVKOVÁ, J., 2014. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. 145 s. ISBN 978-80-7290-666-6.

26. REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
27. Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte 1991. [online]. [cit. 2016-10-14]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 22. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>
28. SIALUBANJE, C., MASSAR, K. HAMER, D. H., RUITER, R. A. C, 2014. Understanding the psychosocial and environmental factors and barriers affecting utilization of maternal healthcare services in Kalomo, Zambia: A qualitative study. *Health Education Research* 29(3), 521-532, doi: 10.1093/her/cyu011.
29. ŠIMEČKOVÁ, V., 2010. *Volnočasové aktivity pro děti ulice v Zambii*. České Budějovice, Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, Ústav sociální práce.
30. ŠIMEČKOVÁ V., REJHOVÁ R., 2007. Zneužívání návykových látek v Zambii. In: Velemínský, M., et al. (eds). *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 3(2), 192–197. ISSN 1804-7858.
31. TYLER, K. A., HANDEMA, R., SCHMITZ, R. M., 2016. Multi-Level Risk and Protective Factors for Substance Use Among Zambian Street Youth. *Substance Use and Misuse*. 51(7), 922-931, doi: 10.3109/10826084.2016.1156702.
32. TYLER, K. A., HANDEMA, R., SCHMITZ, R. M., 2016. Risk factors for HIV among Zambian street youth. *Journal of HIV/AIDS and Social Services*. 15(3), 254-268, doi: 10.1080/15381501.2016.1138178.
33. UNAIDS, © 2017. *AIDSinfo: Indicators* [online]. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://aidsinfo.unaids.org/>
34. VELEMÍNSKÝ, M., MOJŽÍŠOVÁ, A., 2009. *The Hope of African Continent: As Seen be the Students of Faculty of Health and Social Studies of the University of South Bohemia in České Budějovice*. Praha: TRITON. 177 p. ISBN 978-80-7387-339-4
35. © WHO Regional Office for Africa, 2009. *WHO Country Cooperation Strategy, 2008–2013, Zambia*. [online]. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/136150/1/ccs_zmb.pdf
36. Zákon č. 561/2004 Sb., o Předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, 2008. [online]. [cit. 2016-11-09]. In: *Sbírka zákonů České*

- republiky*, částka 103, s. 4904-4865. ISSN 1211-1244. Dostupné z:
www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf
37. © Zemepis.com: Geografický portál, 2002-2017. *Objevy a obsazování Afriky*
[online]. [cit. 2016-10-14]. Dostupné z:
<http://www.zemepis.com/kolonafriky.php>
38. ZULU, J. M., KINSMAN, J., MICHELO, C., HURTIG, A. - K., 2014. Hope and
despair: Community health assistants' experiences of working in a rural district
in Zambia. *Human Resources for Health* 12(1), doi: 10.1186/1478-4491-12-30.

8 SEZNAM PŘÍLOH A OBRÁZKŮ

Příloha č. 1 Projekty realizované v rámci české rozvojové spolupráce v Zambii v letech 2005-2017 – oblast zdravotnictví

Příloha č. 2 Projekty realizované v rámci české rozvojové spolupráce v Zambii v letech 2005-2017 – oblast sociální

Příloha č. 3 Fotografie volnočasových aktivit pro děti v Zambii

Příloha č. 4 Záznamový arch polostrukturovaného rozhovoru pro studenty-stážisty ZSF JU

Příloha č. 5 Poučení a prohlášení před cestou do Zambie

Příloha č. 6 Seznam zkratk

Příloha č. 1 Projekty realizované v rámci české rozvojové spolupráce v Zambii v letech 2005-2017 – oblast zdravotnictví

Projekty v sektoru zdravotnictví	Realizátor	Doba realizace	Cíl/ Zaměření projektu
Mobilní porodnice Zambie	Czech Aid s.r.o.	2005-2006	Snížení perinatální a maternální úmrtnosti
Street Children of Chingola, Kasisi Childrens Home (založen roku 1926)	Czech Aid s.r.o. ve spolupráci se ZSF JU v Českých Budějovicích	2005-2006	Pomoc dětem ulice
Zlepšení přístupu ke zdravotnickým službám v komunitě Chompa	Maternal Help Zambia	2011	Vybudování ošetrovny především pro etnické skupiny Tonga
Zlepšení přístupu ke zdravotnickým službám v komunitě Chompa	Maternal Help Zambia	2012	Výstavba zázemí pro personál v oblasti Chompa
Vzdělávání porodních asistentek pro Západní provincii	Arcidiecézní charita Praha	2011-2012	Snížení úmrtnosti matek a novorozence v Západní provincii Zambie
Dodávka zdravotnických lůžek a stolků pro všeobecnou nemocnici Lewanika v Mongu v Západní provincii	Charita České republiky	2013	Dodávka lůžek a stolků
Zlepšení kvality a dostupnosti péče o matku a dítě v Západní provincii Zambie	Charita České republiky	2013-2014	Zlepšení kvality péče o matku a dítě prostřednictvím podpory zdravotní infrastruktury a porodnického vzdělávání v okrese Mongu v Zambii
Zlepšení kvality a dostupnosti péče o matku a dítě v Západní provincii Zambie II.	Charita České republiky	2015-2017	Projekt se zaměřuje na posilování odborných kapacit zdravotnického personálu v této oblasti Zambie
Health Centre Lusaka (8238) v Zambii	Czech Aid	Aktuálně probíhající	Lékařské ošetření všem lidem bez rozdílu na finanční zázemí

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (2015), Njovu, o.p.s. (© 2017) a Česká rozvojová agentura (2009)

Příloha č. 2 Projekty realizované v rámci české rozvojové spolupráce v Zambii v letech 2005-2017 – oblast sociální

Projekty v sektoru vzdělání	Realizátor	Doba realizace	Cíl/ Zaměření projektu
Děti ulice (Street children) Kalingalinga	Czech Aid s ZSF JU v Českých Budějovicích	Od roku 2005	Volnočasové aktivity pro děti ulice s následným využitím v každodenním životě, dopolední vzdělávání dětí, motivace dětí a životní zkušenosti
Little Noah Children's Home v Mongu	Nadace Malý Noe	Od roku 2007	Poskytnutí rodinného zázemí a vzdělání sirotků, zabezpečení vzdělání. Zabezpečení internátu pro učně s řezbářskou dílnou
Centrum mimoškolního vzdělávání a volnočasových aktivit Chibolya	Njovu, o.p.s.	Od července 2010	Neformální vzdělání pro děti ulice, prevence sociopatologických jevů, efektivní trávení volného času
Adopce na dálku	Njovu, o.p.s.	Od roku 2010	Finanční podpory sponzora v rámci zabezpečení školní potřeb, školní uniformy a kontrola školní docházky
Stavba pekárny v rámci podpory učňovského vzdělávání pro ohroženou mládež	Njovu, o.p.s.	2011	Projekt ve vesnici Malambanyama, Chibombo
Učňovské vzdělání pro sociálně ohrožené děti Katongo	Njovu, o.p.s.	2011 - 2013	Kurzy v oborech pekař, elektrikář a krejčí.
Učňovské vzdělání pro sociálně ohrožené děti Katongo	Njovu, o.p.s.	2011 - 2013	Odborné vzdělání sirotkům a zranitelným dětem ve věku od 13 do 18 let, kurzy v oborech pekař, elektrikář a krejčí, jejich uplatnění na trhu práce a rozvoj v oblasti podnikání
Udržitelná péče o sirotky a ohrožené děti v západní Zambii	Člověk v tísni o.p.s.	2011 - 2013	Snížení zranitelnosti dětí (OVC) a rodin
Výstavba vzdělávacího centra v Likumbi	Likumbi Centre	2012	Vybudování multifunkčního vzdělávacího střediska

Rozšíření školy Malambu o knihovnu a počítačovou pracovnu	Mwabuka Zambia Association	2013	Vnitřní zasíťování školy a nákup materiálů pro učitele
Projekt na podporu vzdělávacích služeb v Zambii	Njovu, o.p.s.	2014 - 2016	Individuální pomoc mládeži. Ekonomický růst v okrese Mongu a rozvoj nejméně rozvinutého regionu Zambie
Podpora zdrojů obživy skrze učňovské a podnikatelské vzdělávání a podpora zlepšení zdrojů příjmů v oblastech přesídlení Mayukwayukwa a Meheba	Charita ČR	2014 - 2016	Zlepšit povědomí o podnikatelské kultuře a finanční gramotnosti bývalých uprchlíků převážně z Angoly a udržení zaměstnanosti
Centrum učňovských kurzů pro sociálně ohroženou mládež Mongu	Česká rozvojová agentura	2014 - 2016	Bezplatné řemeslné kurzy mladým lidem ohroženým extrémní chudobou a sociálním vyloučením a zvyšování jejich ekonomické soběstačnosti
IT vybavení pro program zvyšování gramotnosti dospělých	Zambia Catholic University	2015	Nákup učebnic a pořízení a instalace PC, IT a podnikání pro ženy v obci Kalulushi
Ženy ve vedení – Zambie	Diakonie ČCE – Středisko humanitární a rozvojové spolupráce	2015-2017	Zvýšení účasti žen na vedení a rozhodovacích procesech, poskytování základního vzdělávání, zvyšování jejich ekonomické soběstačnosti
Ekonomická emancipace – Zambie	Diakonie ČCE	2016 - 2018	Zlepšení postavení žen v zambijské společnosti a zajištění finanční nezávislosti
Centrum domácí péče o HIV pozitivní v Chibombo	Njovu, o.p.s.	Aktuálně probíhající	Domácí péče a asistence při denních činnostech, informační servis v centru, workshopy atd.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (2015), Njovu, o.p.s. (© 2017) a Česká rozvojová agentura (2009)

Příloha č. 3 Fotografie volnočasových aktivit pro děti v Zambii

Fotografie č. 1 - Každodenní trénink fotbalu, Zdroj: archiv autorky, 2016

Fotografie č. 2 - Každodenní trénink netbalu, Zdroj: archiv autorky, 2016

Fotografie č. 3 - Výtvarný kroužek, Zdroj: vlastní výzkum, 2016

Fotografie č. 4 - Nově zavedená volnočasová aktivita - nohejbal, Zdroj: vlastní výzkum, 2016

Příloha č. 4   Struktura rozhovoru pro studenty-stážisty ZSF JU

Úvodní slovo k respondentům: Rozhovor poslouží pro mou bakalářskou práci Volnočasové aktivity pro děti v Zambii pohledem studentů-stážistů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity. Nikde nebude uveřejněné Vaše jméno. Předmětem tohoto výzkumu jsou volnočasové aktivity pro děti v Zambii. Otázky se také týkají průběhu Vaší stáže, organizování volnočasových aktivit, kooperaci a koordinaci mezi stážisty, Vaší přípravy na stáž a Vašeho pohledu na celou problematiku rizikového chování u dětí a mládeže v centru v Zambii, kde jste absolvovali stáž.

Dále bych Vás chtěla požádat o svolení, zda bych si mohla během našeho rozhovoru pořizovat zvukový záznam z důvodu zvýšení kvality zpracovaných dat a také pro pohodlnější způsob našeho rozhovoru, abych ho nemusela případně přerušovat pro zapisování poznámek. Tento zvukový záznam bude použit výhradně pro zpracování dat tohoto výzkumu. Se všemi získanými daty budu nakládat na základě zákona č.101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění. Výsledky výzkumného šetření budou vyhodnoceny souhrnně a publikovány v mé vyhotovené bakalářské práci.

Osnova rozhovoru:

1. Co Vás vedlo k výběru stáže v Zambii? Jaká byla Vaše motivace? Doporučil Vám ji někdo?
2. Účastnil/a jste se před odjezdem na stáž přednášek studentů, kteří již stáž v Zambii absolvovali?
3. Přečetl/a jste si zprávy ze zahraniční stáže, které jsou zveřejněné na stránkách ZSF JU?
4. Byl/a jste před odjezdem na stáž informován/a o organizaci a cílové skupině, se kterou budete pracovat? Pokud ano, kdo byl zprostředkovatelem tyto informace?
5. Jakým způsobem jste se připravoval/a na stáž a jaké všechny náležitosti jste před odjezdem musel/a zařizovat?
6. Byly dostačující informace, které Vám byly předány v Poučení a prohlášení před cestou do Zambie?
7. Obdržel/a jste od zahraničního oddělení nějaké další informace o průběhu Vaší stáže, než ty, které jsou uvedeny v Poučení a prohlášení?

8. Do jaké míry jste se připravoval/a na náplň své činnosti, zjišťovali jste si informace o aktuálně probíhajících aktivitách v místě konání stáže, případně přemýšlel/a jste nad nějakou inovací, kterou byste rádi v rámci stáže zrealizovali?
9. Pomohly Vám nějaké předměty, které jsou součástí studijního plánu Vašeho oboru s přípravou na zahraniční stáž. Pokud ano, vyjmenujte, o jaké předměty se jednalo.
10. Myslíte si, že by v souvislosti se stážemi, bylo vhodné připravit pro vyjíždějící studenty nějaký intenzivní kurz, předmět nebo seminář. Pokud ano, co by mělo být jeho obsahem.
11. Kolik volnočasových aktivit v centru probíhalo, případně můžete vyjmenovat nějaké příklady?
12. Jaký je Váš názor na realizaci volnočasových aktivit pro děti v Zambii?
13. Přispívají aktivity organizované centrem podle Vás ke vzdělanosti, rozvoji zručností, zdravému životnímu stylu, percepci, tvořivosti, způsobu myšlení a logického uvažování dítěte?
14. Která aktivita byla podle Vás v centru nejnavštěvovanější a na které se naopak účastnilo nejméně dětí?
15. Jaký máte názor na to, zda je potřebné změnit nebo vylepšit některé volnočasové aktivity v centru. Pokud ano, zdůvodněte, proč si to myslíte?
16. Co si myslíte o tom, zda je v centru dobře nastaven časový harmonogram? Pokud ne, proč si to myslíte?
17. Je v centru stanoven vnitřní řád nebo předpisy, které všichni musí dodržovat?
18. Jakým způsobem jsou děti motivovány ke zlepšení jejich výkonu, snaživosti a aktivitě ve škole?
19. Přispěl/a jste v centru zavedením nové volnočasové aktivity nebo preventivními programy k redukci rizikového chování charakteristického pro danou oblast, které by mohlo ohrozit vývoj dětí? Pokud ano, popište průběh organizování dané aktivity nebo programu či jiné činnosti, reakce dětí a příslušného pracovního personálu či učitelů v centru.
20. Co je podle Vás příčinou vzniku rizikového chování u dětí v Zambii?
21. Co si myslíte o tom, zda je uplatnitelná nějaká forma prevence při realizování volnočasových aktivit, případně, zda vůbec tohle dělení prevence při realizace aktivit využívá?
22. Byl/a jste obeznámen/a o financování projektů/aktivit pro děti v Zambii?
23. Jaké zkušenosti Vám stáž v Zambii přinesla? Chtěl/a byste absolvovat stáž znovu?

Příloha č. 5: Poučení a prohlášení vydané ZSF JU pro studenty-stážisty vyjíždějící do Zambie - platné do roku 2016

POUČENÍ A PROHLÁŠENÍ PŘED CESTOU DO ZAMBIE

vyjíždějící student (ka):

narozen(a) dne:

trvale bytem:

I.

Víza a peníze

1. Vízum si vyjíždějící zakoupí na hranicích v Zambii – turistické – 50 USD, maximálně 90 dní, nesmí se překročit. Adresa, kterou je třeba uvést na imigračních dokladech, bude studentce upřesněna týden před odjezdem. Vízum je třeba každý měsíc obnovit v imigrační kanceláři.
2. Výměna peněz: v Zambii směnit americké dolary nebo eura za místní měnu kwacha. V Zambii přijímají pouze americké bankovky vydané od roku 2006. Starší bankovky nelze směnit ani jimi zaplatit.
3. Možno vybírat hotovost z bankomatů a platit kartou ve větších supermarketech. V Zambii je platná pouze embosovaná VISA platební karta.
4. Směnná hodnota místní měny: 1 USD = 13,86 ZMW = 25,08 Kč (1 ZMW = 1,81 Kč)

Základní ceny:

- Toustový chléb: 5,50 ZMW
- Papriky (3ks): 4,50 ZMW
- Jablko, banán, pomeranč (1 ks) - 2 ZMW
- Cibule (4 ks) – 4 ZMW
- Plechovka fazolí: 12 ZMW
- Těstoviny: 6,50 - 13 ZMW
- Vakuované párky: 10 ZMW
- Vajíčka (10 ks): 13,80 – 18,70 ZMW
- Mražené kuřecí paličky (6 ks): 28 ZMW

II.

Očkování

1. Před cestou je bezpodmínečné (povinné očkování) následující očkování: hepatitida A, B, žlutá zimnice, tetanus, TBC, nad 30 let též Polio.
2. Doporučené – tyfus, cholera a další dle doporučení odd. cest. medicíny. Doporučuje se informovat se na oddělení cestovní medicíny na Infekčním oddělení nemocnice, kde očkování vychází nejlevněji.
3. Profylaxe na malárii je velmi silně doporučena. Studentům je však doporučeno zakoupit antimalarika značky Delta-Prim na místě. Tato značka je spolehlivá, cenově dostupná a bez vážnějších vedlejších účinků. Studentům se také doporučuje na místě zakoupit moskytiéru a spát pod ní každou noc. Účinné je také použití repelentů.
4. Vyjíždějící výslovně prohlašuje, že prodělal povinné očkování pro oblast subsaharské Afriky dle aktuálního doporučení odd. cestovní medicíny v místě bydliště.

III.

Zdravotní rizika

Vyjíždějící byl seznámen a poučen o zdravotních rizicích v oblasti subsaharské Afriky a to zejména:

- a) O ochraně před komáry, přenašeči malárie (chemická ochrana, mechanická) likvidace komárů v místnostech, dlouhé nohavice a rukávy po setmění, v případě malátnosti či stavu připomínající chřipkové onemocnění, nutno vyhledat lékaře ke zkoušce na malárii (při pobytu mimo Lusaku kontaktovat se s klinikou alespoň telefonicky).
- b) O skutečnosti vysokého výskytu onemocnění AIDS (každý šestý obyvatel je dle statistik pozitivní, včetně dětí), sexuální přenosnosti této smrtelné nemoci – i osobní kontakt jen na vlastní riziko. Při výkonu zdravotnické činnosti vždy používat rukavice.
- c) O ochraně při úpravě a požívání potravin (prevence průjmových onemocnění)
  - vodu na pití je ve městě vždy nutno převářet nebo ošetřit chlorem (např. Chlorine), s výjimkou balené vody, která má neporušené víčko. V rurálních oblastech je možné bezpečně pít vodu z oficiálních studní v hlubokých vrtech.
  - vystříhat se přidávaného ledu do nápojů, a to i v restauracích

- zeleninu a ovoce důkladně oplachovat ve vařící vodě a spařovat, či krátce povařit dle druhu (tepelně opracovat), oloupat
  - vyhýbat se zmrzlíně a jídlům, která nejsou dostatečně tepelně zpracovaná
  - převářet mléko, které není pasterované
  - vejce požívat vařená – ne syrová a to ani ve výrobcích z nich, ani takové výrobky kupovat (nedoporučuje se „volské oko“)
- d) Koupání ve volné přírodě ve stojaté vodě je spojeno s životním nebezpečím – bilharzie. Koupání v řekách se kvůli nebezpečí divoké zvěře (krokodýli, hroši) doporučuje pouze pod vedením turistického průvodce v místech pro to určených.
- e) Student by měl vlastnit cestovní lékárničku, která by měla obsahovat: antibiotika (nutno nechat před cestou předepsat obvodním lékařem), analgetika, přípravky proti nachlazení (kvůli změně klimatu velmi časté), přípravky proti cestovatelskému průjmům a černé uhlí, kapky do očí a nosu, náplast, obvazy, desinfekci, zásyp na rány (v místním podnebí se rány špatně a dlouho hojí). Ženám se silně doporučují přípravky proti kvasinkové infekci.

IV.

Bezpečnostní upozornění

Student se zavazuje dodržovat tato bezpečnostní pravidla:

- Nevycházet po setmění. V případě nutnosti využít taxi a nechat se zavést přímo na místo a zpět.
- Nepřijímat pozvání na schůzky ve večerních hodinách.
- Po městě se samostatně pohybovat až po důkladném poučení koordinátora Njovu, které části města jsou bezpečné.
- Nenosit u sebe větší množství peněz.
- Peníze, doklady a další cennosti důkladně uschovat i ve svém pokoji kvůli riziku vykradení.
- Věnovat zvýšenou pozornost dopravě. Chodci nemají přednost.
- Při řízení motorového vozidla věnovat zvýšenou opatrnost chodcům, zejména v noci. Pokud by došlo ke střetu, tak vyhledat policii a nechat si udělat krevní zkoušku na alkohol v krvi, tak aby se předešlo dalšímu řízení o náhradu škody.

V.

Pojištění

Vysílající prohlašuje, že uzavřel cestovní pojištění.

VI.

Strava a potraviny

1. Studentům se doporučuje po dobu praxe připravovat si jídla sami (kuchyňské vybavení k dispozici). Suroviny je možné nakoupit na trzích, v malých lokálních obchodech nebo v supermarketech. Pro nákup ovoce a zeleniny jsou lepší tržnice, balené potraviny v obchodech. Potraviny, které se snadno kazí (maso), doporučujeme nakupovat v supermarketech.
2. Tradiční zambijské jídlo tvoří kaše z bílé kukuřice (nshima) se zeleninou přílohou připravenou na oleji. Je nutné, aby studenti přijali nabízené připravené jídlo. Jídlo připravené místními je bezpečné.
3. Vzhledem k těžkosti jídla se studentům nedoporučuje denní konzumace nshimy (po několika týdnech mohou nastat nevolnosti, žaludek si špatně zvyká na jiný druh stravy).

VII.

Komunikace

1. Oficiálním jazykem Zambie je angličtina. Přesto lidé ve venkovských oblastech nebo městských chudinských čtvrtích anglicky nerozumějí. Používají především jazyky Bemba a Nyanja. Studentům se doporučuje naučit se po příjezdu několik praktických a zdvořilostních frází.
2. V Zambii nefungují sim karty českých operátorů. Po příjezdu do Zambie je třeba zakoupit sim kartu místního operátora Zain (nejrozšířenější). Ceny hovoru se různí podle tarifu, cena SMS místně je přibližně 300 ZMW, do Evropy přibližně 600 ZMW. Cena sim karty se pohybuje kolem 10 000 ZMW, dobíjení probíhá formou zakoupeného kreditu.
3. V Lusace je dobrý přístup k internetu. Ve městě je mnoho internetových kaváren, dá se připojit i pomocí wi-fi nebo kabelu se svým notebookem. Hodina internetu stojí přibližně 10 000 ZMW, celodenní přístup se dá koupit za 25 000 ZMW.

Ve venkovských oblastech je většinou dobrý signál (kromě oblastí hluboko v buši), přístup k internetu neexistuje.

VIII.

Doprava

Ve městě funguje systém minibusů, kterými je bezpečné se pohybovat. Jsou také poměrně levné. Nebezpečí – řidiči se snaží vymáhat dražší jízdné, když vidí bělocha. Doporučuje se zeptat spolucestujících, kolik činí běžné jízdné. Minibusy jezdí však jen po některých trasách.

Další možnost dopravy jsou taxíky. Doporučujeme využívat oficiální světle-modrá taxi auta. Taxikáři jsou zvyklí přeceňovat cenu, je nutné s nimi smlouvat.

Do větších měst a turistických destinací funguje spolehlivá doprava v podobě velkých moderních autobusů.

IX.

Co s sebou

Studentům se doporučuje vzít si do Zambie tyto věci:

- Spací pytel
- Cestovatelskou lékárničku
- Repelent
- Pevnou lahev na vodu (z hliníku nebo tvrdého plastu)
- Teplé oblečení (v zimních měsících a dešťové sezóně)
- Opalovací krém a pokrývku hlavy (případně sluneční brýle)
- Běžné oblečení (není potřeba tracková výbava, pohorky atd.) + jeden společenský oděv k oficiálním příležitostem
- Tašku přes rameno (batohy nebezpečné kvůli krádežím)
- Mobilní telefon (pro komunikaci s koordinátorem i s klienty)
- Baterku, ideálně čelovou (časté výpadky proudu, ve venkovských oblastech není elektrifikace)

X.

Pravidla chování

Student se zavazuje respektovat místní zvyky a pravidla hostující organizace. Mezi zásadní pravidla patří:

- Jednat s respektem se všemi lidmi, nezávisle na jejich sociálním postavení, zdravotním stavu nebo náboženském vyznání.
- Je základní slušností přijmout příležitostné pozvání do kostela.
- Není slušné odmítnout nabízené jídlo.
- V prostorách projektů, jejich okolí a ve společnosti klientů projektů je zakázáno kouřit a požívat alkohol.
- Je zakázáno dopravovat se do projektů v chudinských čtvrtích taxíky, kromě zcela výjimečných bezpečnostních případů.
- Studentkám se nedoporučuje nosit příliš vyzývavé oblečení jako krátké kraťasy nebo sukně a topy s velkým výstřihem. Důvodem nejsou zambijské zvyklosti, ale nežádané připoutání pozornosti.
- Je zakázáno nosit do projektů v chudinských čtvrtích drahé a pro místní obyvatele nedostupné jídlo (zmrzlina, hamburger atd.).
- Studenti nesmí darovat peníze, jídlo nebo šaty žebrákům, včetně dětí. V případě podezření na ohrožení života dítěte žijícího na ulici je student povinen okamžitě kontaktovat koordinátora, který se spolu se studentem dohodne na dalším postupu.
- Student nesmí slibovat místním obyvatelům pomoc bez předchozí konzultace s koordinátorem.
- Je zakázáno klientům projektů, především dětem, darovat svoje věci nebo jim bez povolení koordinátora rozdávat cukrovinky.
- Studentům je silně doporučeno nikomu nepůjčovat ani nedávat peníze.

XI.

K projektové práci

Vyjíždějící svým podpisem níže potvrzuje, že se bude řídit pokyny členů projektového týmu a místních partnerů.

Vyjíždějící potvrzuje, že byl předem poučen o náplni své činnosti na místě a že s vykonáváním této činnosti a s místem vykonávání činnosti souhlasí.

V Českých Budějovicích dne.....

9 SEZNAM ZKRATEK

apod.	a podobně
ART	Antiretrovirální léčba
atd.	a tak dále
Czech AID	Czech International Development Agency (Česká agentura pro mezinárodní rozvoj)
ČR	Česká republika
ČRA	Česká rozvojová agentura (CzDA- Czech Development Agency)
Diakonie ČCE	Diakonie Českobratrské církve evangelické
HIV/AIDS	Human immunodeficiency virus (Virus nedostatku lidské imunity)/ Acquired ImmunoDeficiency Syndrome (Syndrom získané imunitní nedostatečnosti)
např.	například
o.p.s.	obecně prospěšná společnost
OSN	Organizace Spojených národů
OVC	Orphans and Vulnerable Children (Sirotci a ohrožené děti)
příp.	případně
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný
UNCRC	The United Nations Convention on the Rights of the Child (Úmluva OSN o právech dítěte)
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Dětský fond Organizace spojených národů)

WHO World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

ZSF JU Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých
Budějovicích